

MILITAIRE SPECTATOR

**De ontwikkeling van
gemechaniseerde capaciteiten**

- De toekomst van de luchtmacht
- Nederlandse Syriëgangers

De Militaire Spectator vanaf nu ook digitaal
www.militairespectator.nl

De *Militaire Spectator* digitaal

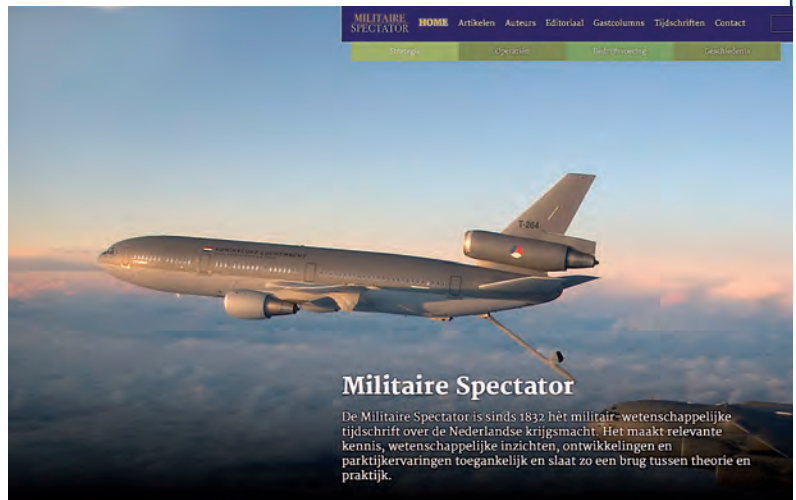
De *Militaire Spectator* verschijnt ook digitaal met een eigen website. De site www.militairespectator.nl zal uiteindelijk een portal voor de krijgswetenschappen worden.

Op de site worden de artikelen, editoria- len en columns gemakkelijk toeganke- lijk gepresenteerd. Ook bevat de site pdf-versies van artikelen uit het ge- drukte blad en een digitaal archief van eerder uitgegeven nummers.

Leden van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap blij- ven iedere maand een gedrukte versie van de *Militaire Spectator* ontvangen.

Medewerkers van Defensie die de *Militaire Spectator* tot nu toe vanwege hun rang of schaal ontvingen krijgen geen gedrukt exemplaar meer. Zij kunnen zich op de site aanmelden voor de nieuwsbrief en zo op de hoogte blijven van het uitkomen van nieuwe nummers.

De hoofdredacteur

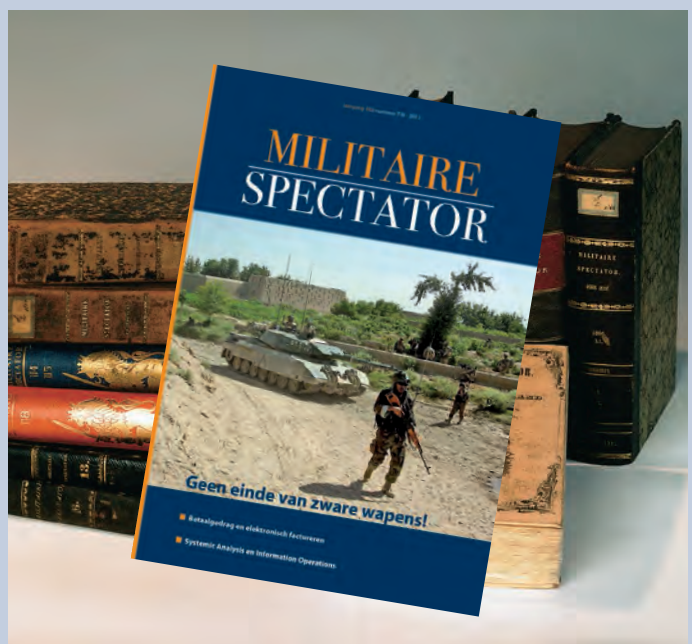

De *Militaire Spectator* is sinds 1832 het militair- wetenschappelijk tijdschrift voor en over de Nederlandse krijgsmacht. Het maakt relevante kennis, wetenschappelijke inzichten, ontwikkelingen en praktijkervaringen toe- gankelijk en slaat zo een brug tussen theorie en praktijk.

De *Militaire Spectator* stimuleert de gedachte- vorming over onderwerpen die de krijgsmacht raken en draagt zodoende bij aan de ontwikkeling van de krijgswetenschap in de breedste zin van het woord.

Op deze wijze geeft het tijdschrift inhoud aan zijn missie: het bijdragen aan de professionalisering van het defensiepersoneel en het ver- hogen van het kennisniveau van overige geïnteresseerden.

Daarmee bevordert de *Militaire Spectator* ook de dialoog tussen krijgsmacht, wetenschap en samenleving.

UITGAVE

Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap
www.kvbk.nl
info@kvbk.nl
www.facebook.com/kvbk nederland
twitter: @kvbk1

Secretaris en ledenadministratie

Majoor Daan Storm van Leeuwen
DM.StormVanLeeuwen@mindef.nl

Nederlandse Defensieacademie (NLDA)
Sectie MOW

Ledenadministratie KVBK
Postbus 90002, 4800 PA Breda
ledenadministratie@kvbk.nl

REDACTIE

luitenant-generaal b.d. ir. R.G. Tieskens
(hoofdredacteur)
kapitein ter zee P. van den Berg
luitenant-kolonel Marns drs. G.F. Booij EMSD
kolonel drs. A.J.H. Bouwmeester
drs. P. Donker
brigade-generaal prof. dr. mr. P.A.L. Duchéine
dr. J. Duel
cdre KLu b.d. F. Groen
kolonel ir. M.P. Groeneveld
drs. P.H. Kamphuis
luitenant-kolonel KMar drs. ing. D.J. Muijskens
kolonel KLu D.J. Traas MSc
kapitein ter zee mr. N.A. Woudstra

BUREAU REDACTIE

mw. drs. A. Kool
dr. F.J.C.M. van Nijnatten
NIMH
Postbus 90701
2509 LS Den Haag
T 070 - 316 51 20 of
070 - 316 51 95
E redactiemilitairespectator@mindef.nl
www.militairespectator.nl

De Militaire Spectator is aangesloten bij de European Military Press Association

LIDMAATSCHAP

binnenland € 25,00
studenten € 17,50
buitenland € 30,00

OPMAAK EN DRUK

Drukkerij Ten Brink
ISSN 0026-3869

Nadruk verboden

Coverfoto:

Een Nederlandse CV90 tijdens een oefening, 2013
Foto AVDD, F. Meester

Foto achteromslag:

Een CV90 in Hongarije tijdens de oefening Varpalota Challenge, 2014
Foto MCD, D. de Vaal

MILITAIRE SPECTATOR

260 De ontwikkeling van gemechaniseerde capaciteiten

P.M. van der Touw en N.U. Stam

Gezien de dreigingen van de afgelopen tijd lijkt het er op dat gemechaniseerde eenheden, die slagkracht en escalatiedominantie aan operaties kunnen toevoegen, in de toekomst meer dan nodig zullen zijn.

274 De toekomst van de luchtmacht

J.C. Klinkenberg en M.B. Willigenburg

Om in een tijd van steeds snellere technologische ontwikkelingen een effectieve en relevante organisatie te blijven gaat het Commando Luchtstrijdkrachten vooral investeren in sociale innovatie.

285 Achtergrond, aard en dreiging van de Nederlandse Syriëgang

R.B. de Vries

Vanaf eind 2012 zijn steeds meer Nederlandse jihadististen naar Syrië gegaan om daar deel te nemen aan de gewapende strijd, een ontwikkeling die de dreiging tegen Nederlandse (militaire) belangen in het binnen- en buitenland heeft verhoogd.

En verder:

Editoriaal	258
Andere ogen	297
Gastcolumnns	298
Tegenwicht	302
Boeken en signaleringen	304

Het defensiebudget: minder meer

Na meer dan twintig jaar van bezuinigingen komt naar alle waarschijnlijkheid structureel meer geld beschikbaar voor Defensie. Hoeveel er bij zal komen, is nog niet te zeggen. Daarvoor moet eerst komend najaar de begroting worden vastgesteld. Inmiddels weten de media te melden dat de regeringscoalitie voor volgend jaar zo'n 250 miljoen euro wil vrijmaken. Dit bedrag moet de jaren daarna oplopen naar structureel 375 miljoen. Zo op het eerste gezicht een prachtig resultaat en dat na jaren van bezuinigingen. Desondanks is onder het personeel een zekere mate van teleurstelling te proeven. Is dat wel terecht? Want er komt immers geld bij?

Zoals als altijd komt de teleurstelling voort uit de gewekte verwachting. Ook in dit geval. Dit is namelijk niet die substantiële verhoging van het defensiebudget waar het defensiepersoneel op had gehoopt. Het was natuurlijk een mooie gedachte om te verwachten dat alle bezuinigingen in één keer zouden worden teruggedraaid. De nood binnen Defensie is immers hoog. De rek is er uit. Het piept en kraakt, niet alleen door de veelheid van missies van de laatste jaren, maar ook door vele reorganisaties en bureaucratische procedures. Dit is ook onderkend in het publieke debat. Inmiddels is er, na jaren van bezuinigingen, een breed draagvlak ontstaan voor een verhoging van het defensiebudget. Hoe anders was het de afgelopen twintig jaar. Maar nu lijkt het zelfs *bon ton* om hiervoor te pleiten. Sterker nog, een groep oud-ministers van Defensie en Buitenlandse Zaken pleit voor een verhoging met minstens anderhalf miljard euro. De Adviesraad Internationale Veiligheid (AIV) overtreft dit en adviseert het defensiebudget te verhogen met

drie tot vijf miljard. 'De slagkracht van Defensie moet omhoog, en snel', aldus de vicevoorzitter van de AIV, professor Alfred van Staden. De tijd is dan ook rijp voor een aanzienlijke ophoging van het toch wel zeer krappe defensiebudget. Binnen Defensie overheerst dan ook een gevoel van nu of nooit.

De minister van Defensie, Jeanine Hennis-Plasschaert, heeft zich tot nu toe niet laten verleiden tot het noemen van bedragen. Juist om teleurstelling te voorkomen. Wel heeft zij het pleidooi van de AIV inmiddels bestempeld tot een illusie. Volgens haar valt een dergelijk bedrag politiek gesproken niet vrij te spelen. Er zijn namelijk veel andere en ook dringende kwesties die spelen binnen het kabinet. Het huishoudboekje van de staat is weliswaar op orde, maar nog steeds kwetsbaar. En ondertussen slaat het reduceren van de aardgaswinning een gat in de inkomsten. Naar alle waarschijnlijkheid zal Defensie het met de bovenstaande bedragen moeten doen.

Natuurlijk heeft de minister gelijk als ze zegt dat Defensie zich niet moet vastpinnen op een bedrag en dat het veel belangrijker is dat de politiek de komende jaren 'koersvast blijft met een meerjarig perspectief'. Maar nu wordt het waarschijnlijk veel 'minder meer' dan gedacht of gehoopt. De bedragen die nu worden genoemd zullen niet die nieuwe impuls geven aan de krijgsmacht waar Defensie behoefte aan heeft.

De internationale veiligheidssituatie laat zich namelijk niet sturen door ons huishoudboekje. De wereld is er niet stabieler op geworden. Nederland staat voor een grote uitdaging om het hoofd te bieden aan diverse en uiteenlopende dreigingen. Dreigingen die zich zowel

in het hoge als het lage deel van het geweldspectrum afspelen. Hoe de toekomst zich zal gaan ontwikkelen is moeilijk in te schatten. Wel is zeker dat Defensie moet kunnen omgaan met onzekerheid. Hiervoor is het noodzakelijk dat zij voorbereid blijft op een scala aan inzetmogelijkheden, in alle fasen van een conflict en zo nodig op grote afstand van onze landsgrenzen. Nederland heeft dan ook behoefte aan een krijgsmacht die kan omgaan met diffuse dreigingen en risico's. Dit kan alleen als zij naast hoogwaardige en multifunctionele capaciteiten ook beschikt over goed opgeleide, gemotiveerde en getrainde militairen.

De afgelopen weken hebben de Operationele Commando's de wensenlijsten uit de brandkast gehaald, ambitieuze plannen die gebaseerd zijn op militaire logica en grondige analyses. Plannen die in het ideale geval onverkort doorgevoerd zouden moeten worden. Helaas kunnen we nu al met zekerheid zeggen dat de wensen van de krijgsmachtdelen het toekomstige budget ruimschoots zullen overschrijden. Zeker nu er waarschijnlijk sprake is van 'minder meer'. Defensie zal wederom keuzes moeten maken en prioriteiten moeten stellen. Ondertussen zijn de verwachtingen onder het personeel hooggespannen na alle discussies over de staat van Defensie en de toestand in de wereld. Het risico van teleurstelling is navenant groter geworden.

De wensenlijsten van de Operationele Commando's zijn overwegend materieel-gericht. Zo moeten de tanks weer terugkomen, varend materieel vervangen worden en in aantallen aangevuld en moeten er meer

helikopters en beter inzetbare gevechtsvliegtuigen komen. Ook de regeringscoalitie lijkt zich te concentreren op verbetering van het defensiematerieel. Zij laat doorschemeren dat het extra geld besteed moet worden aan het op peil brengen en houden van munitievoorraden en verbetering van de inzetbaarheid van de wapensystemen. De cruciale vraag is echter wat het extra budget betekent voor het defensiepersoneel. Is defensie bereid om te kiezen voor haar belangrijkste strategische wapen, het personeel? Het personeel heeft immers de kennis en ervaring, zorgt voor de inzet en houdt het schip op koers.

De afweging tussen investeren in extra materiële middelen en/of het personeel is niet eenvoudig. Denken in wapensystemen is concreet en gemakkelijk inzichtelijk te maken. Zonder geschikt personeel heb je echter niet zo veel aan mooie nieuwe materialen. Defensie zal de komende maanden belangrijke keuzes moeten maken. Dat zal niet eenvoudig zijn. Na jaren van bezuinigen heeft Defensie weinig ervaring opgedaan met het inpassen van extra bestedingsruimte. Ondanks het vooruitzicht van een ruimer defensiebudget is het belang van een concrete stip op de horizon eerder toe- dan afgenomen. De behoefte onder het personeel om te weten waar Defensie voor staat of voor gaat staan is groot. Juist nu het budget 'minder meer' zal stijgen dan gehoopt, is het van belang dat de Operationele Commando's gezamenlijk optrekken en prioriteit durven leggen bij het personeel. Het risico is namelijk groot dat de verruiming van het budget de druk op het personeel onbedoeld hoger maakt en daarmee de teleurstelling nog groter. ■

De ontwikkeling van gemechaniseerde capaciteiten

Slagkracht en escalatiedominantie voor de toekomstige dreiging

De meeste actualiteitenprogramma's confronteren de kijker momenteel met de inzet van zwaar militair materieel in tal van crises en conflicten, zoals in Oekraïne en in gebieden waar de Islamitische Staat in opmars is. Om deze plotseling opgekomen dreigingen te trotseren lijkt het er op dat gemechaniseerde eenheden in de toekomst meer dan nodig zullen zijn. Maar zijn dit wel de toekomstige conflicten? En zijn gemechaniseerde capaciteiten een deel van de oplossing voor deze conflicten?

P.M. van der Touw – luitenant-kolonel der Infanterie RI JWF

*N.U. Stam – luitenant-kolonel der Infanterie RI JWF**

As an Army, 'decisive combat is our first responsibility (...) to deliver the punch that nobody else (...) can deliver.' Heavy armor 'is an asymmetric advantage that we should not concede to anyone' (Major General William Hix, U.S. Army, Deputy Director of the Army's Capabilities Integration Center).¹

Omdat toekomstige conflicten toch al moeilijk te voorspellen zijn, is het nog moeilijker om een krijgsmacht zo te formeren dat deze de onbekende toekomstige vijand effectief kan trotseren. Niemand kan in de toekomst kijken, laat staan voorspellen welke capaciteiten effectief zullen zijn tegen die vijand. Toch doen we een poging vanuit de vraag die in dit artikel centraal staat: zijn

gemechaniseerde capaciteiten het antwoord op de onbekende conflicten van de toekomst?

We betogen dat gemechaniseerde eenheden inderdaad een antwoord zijn op de conflicten van de toekomst. We gebruiken hierbij het gedachtegoed dat centraal stond tijdens het symposium *Operationeel concept voor Gemechaniseerde Operaties* dat, op initiatief van Commandant 43 Gemechaniseerde Brigade, op 25 september 2014 plaatsvond. We beginnen onze argumentatie met het toelichten van het uitgangspunt van de beleidsnota *In het belang van Nederland*. Daarna gaan we in op de relevante dreigingen. Vervolgens komen de huidige misvattingen, die de discussie over gemechaniseerd optreden verstoren, aan bod. In antwoord hierop beschrijven we de eigenschappen van gemechaniseerde eenheden die wij als kerncompetenties beschouwen en sluiten af met beoogde toekomstontwikkelingen.

De beleidsnota

De regeringsnota *In het belang van Nederland* steunt op drie pijlers: financiële duurzaamheid,

* Paul van der Touw is uitgezonden als Military Assistant to NATO's Senior Civilian Representative to Afghanistan (Kabul). Bert Stam is Commandant van 44 Pantserinfanteriebataljon RI JWF.

¹ Zie: *Breaking Defense.com*, 'GCV And Beyond: How The Army Is Gettin' Heavy After Afghanistan' (11 maart 2013) <http://breakingdefense.com/2013/03/gcv-and-beyond-how-the-army-is-gettin-heavy-after-afghanistan/>.

operationele duurzaamheid en internationale samenwerking. De krijgsmacht moet betaalbaar zijn, nu en op langere termijn, en moet ook in de toekomst kunnen omgaan met diffuse dreigingen en risico's. Een eenzijdige oriëntatie op één type missie is niet verantwoord, aldus de regering. Integendeel, de Nederlandse krijgsmacht moet voorbereid blijven op een scala aan inzetmogelijkheden, in alle fasen van een conflict en zo nodig op grote afstand van de eigen landsgrenzen. Bovendien kiest de Nederlandse regering voor een hoogwaardige en op innovatie georiënteerde krijgsmacht, die kan profiteren van nieuwe concepten en technologische ontwikkelingen. Tot slot zoekt de krijgsmacht naar nieuwe en verregaande vormen van internationale samenwerking, waarmee de lasten en operationele risico's evenwichtig kunnen worden verdeeld. Met het *Connected Forces Initiative*,² waar *Smart Defence*³ een onderdeel van is, kunnen we de inzetbaarheid en het voortzettingsvermogen versterken en ontbrekende capaciteiten compenseren.

Als gevolg van de beleidsnota *In het belang van Nederland* maakt de landmacht, tegen de achtergrond van haar 200-jarig bestaan, op dit moment twee belangrijke ingrijpende keuzes. Deze keuzes staan beschreven in het *Operating Concept Landoptreden (OCL)*.⁴ Ten eerste reorganiseert de landmacht zich rond vier manoeuvre-capaciteiten, die alle tot op formatieniveau⁵ kunnen worden ontplooid. Deze capaciteiten – *Special Operations Forces (SOF)*, *Air Assault*, *Gemotoriseerd* en *Gemechaniseerd* – kunnen als zelfstandige capaciteit worden ingezet of multidisciplinair in *tailor-made* taakgroepen worden gegroepeerd. De landmacht wil hiermee, binnen de huidige financiële randvoorwaarden, veelzijdigheid realiseren. Ten tweede zal de landmacht in de komende jaren op niet eerder vertoonde wijze internationaal worden ingebed. Met de oprichting van multinationale formaties heeft de landmacht een instrument om strategische defensiekeuzes expliciet en in nog nauwere samenwerking met buitenlandse partners te maken. De gezamenlijke financiering van gezamenlijke defensieapparaten is dan een logische vervolgstap. Het uitgangspunt moet zijn dat Nederland vooral slimmer en niet

De landmacht reorganiseert zich momenteel rond vier manoeuvre-capaciteiten, die alle tot op formatieniveau kunnen worden ontplooid

² Zie: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_98527.htm. The Connected Forces Initiative (CFI) is essential to ensure that the Alliance remains well prepared to undertake the full range of its missions, as well as to address future challenges wherever they may arise. It also reinforces the message that NATO is displaying its capability and resolve in the light of a changing and unpredictable security environment. The implementation of CFI is one of the key means to deliver NATO Forces 2020 (2012 Chicago Summit).

³ Zie: <http://www.nato.int/docu/review/Topics/EN/Smart-Defence.htm>. Smart defence is a concept that encourages Allies to cooperate in developing, acquiring and maintaining military capabilities to meet current security problems in accordance with the new NATO strategic concept. Therefore, NATO smart defence means pooling and sharing capabilities, setting priorities and coordinating efforts better.

⁴ Commandant Landstrijdkrachten, *Operating Concept Landoptreden* (november 2014).

⁵ Formatie is brigadeniveau of hoger. Op formatieniveau is een grotere staf noodzakelijk om steun bij het besluitvormings- en bevelsvoeringsproces te leveren, zodat de commandant zich met hoofd zaken bezig kan houden en op die plaats kan zijn waar hij het gevecht beslissend kan beïnvloeden.

per definitie minder moet investeren. Bovenstaande twee keuzes vormen de kern van het *Operating Concept Landoptreden* dat het Commando Landstrijdkrachten in opdracht van de Commandant der Strijdkrachten (CDS) ontwikkelt en waaronder zogeheten *Operating Concepts* voor de verschillende manoeuvre capaciteiten hangen. 43 Gemechaniseerde Brigade uit Havelte legt momenteel de eerste steen voor het Operating Concept voor Gemechaniseerde Operaties met een symposium en diverse publicaties. Met 43 Gemechaniseerde Brigade garandeert de landmacht een hoogwaardige, robuuste en genetwerkte capaciteit waarmee in het hoogste deel van het geweldsspectrum kan worden geopereerd. In navolging van 11 Air Maneuver Brigade, sinds juni 2014 in de Duitse *Division Schnelle Kräfte* geïntegreerd, wordt nu onderzocht in hoeverre 43 Gemechaniseerde Brigade met een vergelijkbaar traject in 1. Duitse *Panzer Division* kan worden opgenomen. Voor de landmacht is deze diepe integratie in grotere Duitse formaties geen politieke *show case*, maar een capaciteit die we in de komende jaren met overtuiging ontwikkelen.

De dreigingen

Er zijn vier ontwikkelingen die de gezamenlijke westerse veiligheid bedreigen in die zin dat ze de mogelijkheid van een gewapend conflict vergroten. In de eerste plaats is er de toegenomen verbale assertiviteit van Rusland en China. In de regel worden spanningen getemperd door corrigerende dynamieken, zoals gedeelde belangen, wederzijdse financiële en economische afhankelijkheid, militaire afschrikking, verdragen en regelingen. Dit alles heeft potentiële uitdagers van de wereldorde ervan weer-

houden om conflicten te laten escaleren. Een analyse van het laatste decennium toont echter aan dat dit mechanisme niet meer vanzelfsprekend is.⁶ De (her)rijzende grootmachten Rusland en China gaan steeds verder in het riskeren van internationale crises om hun doelen te bereiken. De toegenomen assertiviteit van deze landen versterkt het risico dat conflicten escaleren tot het niveau van openlijk geweld.

'Prinsen en Koningen zullen handel drijven zolang ze daarmee het meeste gewin behalen. Ze zullen dreigen met oorlog als oorlog de kans op gewin vergroot. Ze zullen afzien van oorlog, als ze de kosten ervan in hun levenstijd niet met handel drijven kunnen terugverdienen' – Niccolò Machiavelli, Il Principe, (1513)

Naast de bekende retoriek gedraagt zowel Rusland als China zich ook feitelijk assertiever. Dat manifesteert zich niet alleen in stijgende defensiebudgetten, maar ook in de vorm van internationale militaire presentie en nieuwe wapenwedlopen, zoals bijvoorbeeld in cyberspace. Deze assertiviteit is verre van anekdotisch. In het geval van Rusland en China staan veiligheidsbeleid, militaire doctrine en inrichting en stationering van de krijgsmacht in een logische relatie.⁷ De daden van beide landen spreken als het ware luider dan hun woorden en men doet wat men zich heeft voorgenomen. De gevolgen van deze machtspolitiek zijn aanzienlijk en de Europese landen zullen een passend antwoord moeten vinden.

Een tweede dreiging wordt veroorzaakt door de toenemende strijd om grondstoffen en de rol die zogeheten scharnierstaten hierin vervullen.⁸ Scharnierstaten zijn in het bezit van of controleren de toegang tot militaire, economische of ideologische goederen.⁹ Ze zijn gevangen tussen overlappende en concurrerende invloedssferen van de grootmachten en vormen de 'kreukelzone' van het internationale systeem. Ook wanneer grootmachten het vermijden om openlijk en in direct gewapend conflict met elkaar komen, zullen ze risico's nemen om hun invloed op zulke staten te behouden.¹⁰ Dit leidt thans tot hybride

⁶ The Hague Centre for Strategic Studies (HCSS), *Strategic Monitor 2014*. Zie: www.hcss.nl/reports/strategic-monitor-2014-four-strategic-challenges/144/.

⁷ HCSS, *Strategic Monitor 2014*.

⁸ Scharnierstaten zijn landen die militaire, economische of ideologische strategische goederen hebben waarop de grootmachten azen. Scharnierstaten zijn daardoor gevangen tussen de overlappende en concurrerende invloedssferen van de grootmachten. Ze vormen de naden van het internationale systeem en spelen een belangrijke rol in regionale en mondiale stabiliteit en veiligheid. Ze kunnen de internationale veiligheids-situatie beïnvloeden.

⁹ HCSS, *Strategic Monitor 2014*.

¹⁰ HCSS, *Strategic Monitor 2014*.

Assertieveloos gedrag van landen als Rusland is slechts één van de ontwikkelingen die de gezamenlijke westerse veiligheid bedreigen

conflicten, die verdacht veel lijken op de *proxy wars* van de Koude Oorlog, waarbij een grootmacht de scharnierstaat het conflict liet uitvechten onder toekenning van veelal heimelijke steun. In de wetenschap dat de invloedssferen van de grootmachten de afgelopen dertig jaar ingrijpend zijn verschoven, is het zinvol om deze scharnierstaten in het vizier te houden. De voortdurende heroriëntatie van deze staten op zichzelf vormt al een bedreiging voor de westerse belangen. Zelfs in Duitsland, waar sinds de Tweede Wereldoorlog een behoudende buitenlandse veiligheidsbeleid geldt, debatteert men openlijk over militaire inzet om de economische belangen te beschermen.¹¹ Het belang dat westerse samenlevingen toekennen aan energievoorziening, verschaafing van grondstoffen en toegang tot afzetmarkten is groot. De hiermee samenhangende infrastructuur moet worden beschermd en, in extremis, worden bevochten.¹²

Maar is Nederland bereid om daarvoor de noodzakelijke investeringen te doen? Of verleggen we de kosten van onze belangenbehartiging liever naar coalitiepartners? Het afnemend *ownership* van de Nederlandse collectieve veiligheid vormt namelijk een derde dreiging. Europese NAVO-leden zetten de trans-Atlantische band al jaren onder druk met de gebrekkige invulling van coalitieverplichtingen. Lidstaten beschouwen de NAVO als een politieke organisatie in plaats van een militaire, met als voornaamste wapen de voortdurende uitbreiding met nieuwe leden. De nieuwe lidstaten hebben voornamelijk beperkt interoperabele *legacy forces* toegevoegd, maar bevinden zich voorlopig wel onder de bescher-

¹¹ Vergelijk de uitspraken van Bondspresident Horst Köhler na zijn bezoek aan Duitse troepen in Afghanistan, mei 2010: 'Duitse bondspresident Köhler treedt af', in: *NRC Handelsblad*, 31 mei 2010. Zie: http://vorige.nrc.nl/buitenland/article2554836.ece/Duitse_bondspresident_Kohler_treedt_af.

¹² Internationale Veiligheidsstrategie: *Kamerstukken II*, 2012-13, 33694, Nr. 1.

mende paraplu van het bondgenootschap. Ondertussen hebben de oude lidstaten unilaterale en visieloze reducties doorgevoerd. De uitbreiding heeft de NAVO maar zeer beperkt extra militaire capaciteiten opgeleverd, terwijl het potentieel voor conflict langs de buitengrens is toegenomen.

Het afnemend ownership van de Nederlandse collectieve veiligheid vormt een dreiging

De militaire macht van de NAVO is lange tijd het resultaat geweest van Amerikaanse investeringsbereidheid. Maar juist de Verenigde Staten, daartoe gedwongen door de financiële crisis, hebben het ambitieniveau neerwaarts bijgesteld.¹³ Europeanen vergeten vaak dat de NAVO slechts één van de veiligheidsorganisaties is waarmee de Verenigde Staten hun mondiale belangen afdekken. Amerikanen schaken simultaan en verwachten terecht van hun Europese bondgenoten dat zij niet alleen politiek, maar ook militair de lasten naar draagkracht op zich nemen. De Amerikaanse bijdrage aan de NAVO *Command and Force Structure* wordt teruggebracht, evenals het aantal Europese bases. Politiek blijven de Verenigde Staten dominant binnen het bond-

genootschap aanwezig, maar van Europa wordt terecht een evenrediger bijdrage gevraagd.¹⁴

Op de NAVO-Top in Wales in 2014 lijkt de trend van bezuinigingen te zijn doorbroken. In de eindverklaring stelden de bondgenoten dat de investeringen in defensie over tien jaar de omvang van 2 procent van het Bruto Nationaal Product weer zullen hebben bereikt. Dit politieke voornemen moet weliswaar nog worden ingevuld, maar vormt nu al een sterk en hoopvol signaal.

Een vierde dreiging komt voort uit Europese machtspolitiek, waarvan de situatie rond Oekraïne een passend voorbeeld is. De Russische annexatie van de Krim kan worden beschouwd als een reactie op de oostelijke expansie van de NAVO en de EU. Rusland voelt zich gemarginaliseerd, ziet zijn belangen bedreigd en wedijvert om erkenning als wereldmacht. Voor wie de retoriek en het consistente buitenlandbeleid van Moskou in de afgelopen jaren heeft gevolgd was de Russische reactie geen verrassing.¹⁵ Het strategisch belang van de Krim en de Oost-Oekraïense infrastructuur was bekend en dat maakt het des te pijnlijker dat Europa niet op het militair handelen van de Russen was voorbereid.

Het is duidelijk dat de politieke verhoudingen tussen Rusland en het Westen een nieuwe fase zijn ingegaan. Het Westen heeft grote belangen in veel voormalige Sovjetstaten, nu soevereine buurlanden van Rusland. Rusland houdt zich vanuit zijn veiligheidsstrategie het recht voor om 'met aanwending van alle middelen' de Russische minderheden in deze landen te beschermen.¹⁶ Zo heeft president Poetin onlangs nog aangegeven dat hij de inzet van het nucleaire wapen zou overwegen als hij niet succesvol zou zijn op de Krim.¹⁷ Alleen al de intentie van Moskou om Russische minderheden in het buitenland te beschermen, in combinatie met de nodige retoriek, heeft een destabiliserend effect op verscheidene buurlanden. Hier zal het Westen een passend antwoord op moeten vinden. Het lijkt in alle gevallen zinvol om Rusland van het gebruik van militaire middelen te kunnen doen afzien.

¹³ 'VS bezuinigt krap 500 miljard op defensie', in: *NRC Handelsblad*, 26 januari 2012. Zie: www.nrc.nl/nieuws/2012/01/26/vs-bezuinigt-krap-500-miljard-op-leger/.

¹⁴ 'Europese landen moet meer bijdragen aan NAVO', in: *de Volkskrant*, 3 mei 2014. Zie: <http://www.volkskrant.nl/buitenland/europese-landen-moeten-meer-bijdragen-aan-navo~a3647502/>.

¹⁵ Zie onder meer Marcel de Haas, 'Het zwakke Westen heeft het nakijken', in: *Friesch Dagblad*, 18 april 2014. Zie: via: www.clingendael.nl/publication/het-zwakke-westen-heeft-het-nakijken.

¹⁶ Maarten Muns, 'Rusland vindt altijd wel ergens een minderheid om te beschermen' (3 september 2014). Zie: www.kennislink.nl/publicaties/rusland-vindt-altijd-wel-ergens-een-minderheid-om-te-beschermen. Zie ook: *Russia's National Security Strategy to 2020* (translated), onder meer par. 38: www.isn.ethz.ch/Digital-Library/Publications/Detail/?id=154915.

¹⁷ Zie: www.elsevier.nl/Buitenland/achtergrond/2015/3/Poetin-overwoog-inzet-van-kernwapens-voor-annexatie-Krim-1727479W/.

FOTO: 43 GEMECHANISEERDE BRIGADE

Over gemechaniseerde capaciteiten bestaan bepaalde misvattingen die passen in het dogmatische denken over 'licht versus zwaar' en 'snel versus langzaam'

Het zou eufemistisch zijn te stellen dat de wereld 'vol dreigingen' is, maar de mondiale veiligheidsdynamiek geeft zonder twijfel aanleiding tot ongerustheid en zorgvuldig nadenken over de benodigde militaire capaciteiten. Proliferatie, nieuwe wapenwedlopen, extremisme en de wil van (her)rijzende grootmachten om krijgsmachten in te zetten dwingen het Westen tot alertheid en een daarop afgestemd defensiebeleid. In politiek-strategische zin is het niet de taak van militairen om de vrede te bewaren, maar om oorlog te voorkomen. Het vermogen om een agressor te kunnen afschrikken¹⁸ en in een conflictsituatie te domineren vormt de kern van deze taak. Dit vermogen zou, al dan niet in coalitieverband, maatgevend moeten zijn voor het ambitieniveau van Nederland.

Misvattingen

In de discussie over gemechaniseerde capaciteiten bestaan twee wijd verbreide ideeën die als misvattingen te beschouwen zijn. Het gaat hierbij om het dogmatisch denken over 'licht

versus zwaar' en 'snel versus langzaam'. De aanhangers van deze misvattingen pleiten voor een migratie naar lichtere wapensystemen en minder zwaar gepantserde voertuigen.¹⁹ Al in 2003 rekenden Otto van Wiggen en Martin Wijnen met een artikel in de *Militaire Spectator* af met de onrealistische opvatting dat snelheid en flexibiliteit synoniemen waren voor lichte bewapening en hoge mobiliteit.²⁰ In de jaren '90 verschoof het zwaartepunt van Defensie van de Eerste naar de Tweede Hoofdtak, van verdediging van eigen bondgenootschappelijk grondgebied naar crisisbeheersingsoperaties. Sindsdien is de krijgsmacht met grote regelmaat ingezet in crisisbeheersingsoperaties. Volgens de toen-

¹⁸ De nota *In het belang van Nederland* zegt bij 'De zeven strategische functies' (blz. 12) onder Afschrikken: 'Het ontmoedigen van activiteiten die indruisen tegen de belangen van het Koninkrijk en de internationale rechtsorde door geloofwaardige vergeldingsmaatregelen in het vooruitzicht te stellen.'

¹⁹ KIVI, 'Alternatieve energie voor Defensie' (2010) zie: <https://afdelingen.kivi.nl/defensieonveiligheid/PAG000007114/Alternatieve-energie-voor-Defensie.html>.

²⁰ M.H. Wijnen en O. van Wiggen, 'Gemechaniseerde eenheden: misvattingen en opvattingen', in: *Militaire Spectator* 172 (2003) (9) 472-479.

malige opvattingen konden militaire eenheden in dat kader pas van nut zijn als ze snel inzetbaar en flexibel waren. Men redeneerde dat een vroegtijdige ontplooiing van lichte eenheden een de-escalierend effect op de conflictpartijen zou hebben. De waardering voor tanks en pantservoertuigen erodeerde hierdoor in hoog tempo.

'FCS [Future Combat System] was a troubled program because they had requirements that you couldn't meet. In the end, survivability was sacrificed in the interest of mobility.' Bob Sorge, General Dynamics FCS (2013)²¹

Inmiddels weten we dat de verwachtingen over de-escalatie met lichte militaire middelen te optimistisch waren. Het terzijde schuiven van DUTCHBATT door de Israeli Defense Force (UNIFIL, juni 1982), het gedwongen vertrek van de Belgen uit Rwanda (UNAMIR, april 1994) en van Dutchbat III uit Srebrenica (UNPROFOR, juli 1995) toonde de kwetsbaarheid van lichte eenheden aan. De-escalatie met militaire middelen kan alleen worden bereikt als een vredesmacht overtuigend de dominante militaire macht in de regio vormt. Hiermee is de factor 'escalatiedominantie' in vredesoperaties hernieuwd geïntroduceerd en wordt deze bij de totstandkoming van het Strategisch Militair Advies expliciet meegewogen.²² Naast politieke wil en een robuust mandaat is escalatiedominantie de resultante van betere bescherming, hogere mobiliteit, superieure vuurkracht en de vrijheid van actie.

Een tweede misvatting is dat gemechaniseerde eenheden onaantrekkelijk zijn vanwege de complexiteit van capaciteiten en trage troepenopbouw. Het is zonder twijfel uitdagend om tanks en pantservoertuigen over grote afstanden te transporteren. Zelfs de enorme C-5 Galaxy kan maar twee gevechtstanks à 60 ton

tegelijk vervoeren en daarbij is de beschikbaarheid van dit soort *heavy lifters* zeer beperkt. Bovendien stellen deze toestellen in beladen toestand hoge eisen aan de beschikbare start- en landingsbanen, waardoor ze in inzetgebied maar op een select aantal vliegvelden terecht kunnen. Het was vanwege dit soort pragmatische overwegingen dat de VS, ondanks zijn immense strategische luchtvloot, zijn zware middelen voor *Desert Storm*, *Iraqi Freedom* en ISAF voornamelijk via zeetransport verplaatste.

Om de nadelen van veel gewicht te verminderen startte de U.S. Army rond de eeuwwisseling de ontwikkeling van het *Future Combat System* (FCS).²³ Deze genetwerkte alleskunner zou maximaal 24 ton wegen, een hoge tactische mobiliteit hebben en voorzien zijn van *stand-off* precisie-wapensystemen. Vanwege deze combinatie van eigenschappen kon de bepantsering licht zijn; het was immers onwaarschijnlijk dat een tegenstander dit voertuig met wapens voor directe richting zou kunnen aangrijpen. Maar het FCS is nooit van de tekentafel afgekomen omdat het door de realiteit is ingehaald. Aangezien de benodigde techniek bij de start van de ontwikkeling van het FCS nog niet voorhanden was, introduceerde de Amerikaanse landmacht samen met de mariniers het *Interim Armored Vehicle*, de Stryker. Al snel na de eerste gevechtservaringen verloren tactische commandanten hun vertrouwen in dit voertuig. De irregulier optredende tegenstanders in Irak en Afghanistan meden het open terrein en ook de Strykerunits werden gedwongen om het gevecht in bedekt terrein aan te gaan. Bij gevechten in oorden en in de dichtbegroeide *green zones* werden de Strykers aan alle zijden getroffen. Het werd pijnlijk duidelijk dat het voertuig, dat zelfs aan de voorzijde relatief licht bepantserd was, over volstrekt onvoldoende incasseringsvermogen beschikte.

Om aan de actuele behoeftes te voldoen zijn de Amerikanen in 2009 gestart met de ontwikkeling van het *Ground Combat Vehicle* (GCV). Dit voertuig stond op rupsbanden, woog tussen de 40 en 70 ton, was aan alle zijden zwaar bepantserd en voorzien van een multifunctioneel

²¹ Zie: <http://breakingdefense.com/2013/11/bae-general-dynamics-we-can-get-weight-down-on-army-gcv/>.

²² *Kamerstukken II*, 2012-13, 32 733, nr. 133, Beleidsbrief Defensie.

²³ Zie: www.globalsecurity.org/military/systems/ground/fcs.htm.

wapenplatform. Het bood plaats aan twaalf man, inclusief een uitgestegen groep van negen infanteristen. De toegenomen lengte en uitrusting van de gemiddelde hedendaagse infanterist droeg bij aan de indrukwekkende omvang van dit *big beast*. De Amerikaanse landmacht alleen al had een behoefte gesteld van ruim 1700 GCV's. Toch zal deze voorlopig niet worden ingevuld. Niet omdat de technische specificaties niet worden onderschreven, maar omdat het Pentagon in 2014 gedwongen was ruim 80 procent van het ontwikkelingsbudget te schrappen.²⁴ De *Army Chief of Staff*, generaal Raymond Odierno, trok de behoefte echter niet in twijfel. Integendeel: 'I was very pleased with the progress of the Ground Combat Vehicle. I think we have the requirements right. We just cannot afford it right now'.²⁵

Vasthoudende critici van gemechaniseerde eenheden wijzen dan nog op de omvangrijke logistieke staart. Zware voertuigen en grote kalibers hebben een toenemend effect op het te vervoeren tonnage. Daar valt niets op af te dingen, maar het moet wel in perspectief gezien worden. Zoals Van Wiggen en Wijnen al betoogden waren ook voor de ontplooiing en instandhouding van het bataljon Korps Mariniers naar Irak (SFIR, juni 2003) meer dan zeshonderd containers nodig.²⁶

Een overmatige nadruk op factoren als ontplooibaarheid en de inspanning die de landmacht moet leveren om een eenheid in stand te houden, voert de discussie naar efficiency in plaats van effectiviteit. Containerbegrippen als 'licht' en 'flexibel' leiden tot het afdwalen van de vraag 'Wat hebben we nodig?' naar 'Wat zijn we bereid om te leveren?' In werkelijkheid bepalen de operationele omgevingsfactoren welke capaciteiten noodzakelijk zijn. Het is riskant gebleken om alleen met lichte eenheden te willen de-escaleren. Bij escalatie kunnen lichte eenheden vanwege hun kwetsbaarheid en gebrek aan vuurkracht terrein niet langdurig bezetten. Daarnaast is de waarde van snelle ontplooibaarheid maar relatief, aangezien het voortzettingsvermogen van landeenheden in de praktijk afhankelijk is van inherent langzaam

transport over land en zee. Overigens pleiten wij niet voor *bigger is better*, maar we mogen de actuele eisen op het gebied van bescherming en ergonomie niet terzijde schuiven enkel in het voordeel van snelle ontplooibaarheid.

De eisen voor bescherming en ergonomie mogen niet terzijde worden geschoven enkel in het voordeel van snelle ontplooibaarheid

De kracht van het landoptreden ligt in de combinatie van eigenschappen van alle vier manoeuvre-capaciteiten – SOF, Air Assault, gemotoriseerd en gemechaniseerd – die tegelijkertijd ook niet los van elkaar kunnen worden gezien. Alleen door manoeuvre-capaciteiten samen te voegen ontstaat een capaciteit die *full spectrum capable* is en die gepast kan reageren op iedere dreiging. Daarom kiest de Koninklijke Landmacht voor een inrichting rond deze vier capaciteiten en voor het behoud van de flexibiliteit om de eigenschappen te integreren.

Kerncompetenties: slagkracht en escalatiedominantie

Om de plaats van gemechaniseerde eenheden in het spectrum van landoperaties te bepalen is het noodzakelijk om te begrijpen welke eigenschappen hen onderscheiden van de andere manoeuvre-capaciteiten. Die eigenschappen zijn slagkracht en escalatiedominantie; slagkracht als resultante van vuurkracht, bescherming en mobiliteit, escalatiedominantie als inherent vermogen om geweldsaanwending (over een breed gewelddpectrum) met minimale voorbereiding te kunnen (op)schalen naar de behoefte van de plaats en het moment.

²⁴ 'US Army, Marines Struggle With Infantry Vehicle Replacements' in: *Defensenews.com* (6 April 2014). Zie: <http://archive.defensenews.com/article/20140406/DEFREG02/304060009/US-Army-Marines-Struggle-Infantry-Vehicle-Replacements>.

²⁵ <http://archive.defensenews.com/article/20140123/DEFREG02/301230041/US-Army-Chief-Confirms-Ground-Combat-Vehicle-Dead-Now->

²⁶ Wijnen en Van Wiggen, 'Gemechaniseerde eenheden', 476.

Slagkracht

Slagkracht is op tal van plaatsen in het geweldspectrum relevant. Enerzijds is er de mogelijkheid van een (dreigend) conflict met een agressor die zwaar bewapende gemechaniseerde formaties kan ontplooiën. Volgens het *Eindrapport Strategische Verkenningen* zal die agressor zich daar alleen van onthouden als hij geconfronteerd wordt met een vergelijkbaar uitgeruste tegenstander die hem initieel kan afschrikken (*deterrent force*) en hem, als het toch tot gevechtshandelingen komt, beslissend kan verslaan (*decisive force*).²⁷ De relevantie van slagkracht zal door de veranderende veiligheidsdreiging verder toenemen. Het aantal potentiële agressors met een dergelijke capaciteit neemt toe. Bovendien kan een confrontatie meestal niet worden voorspeld en is het dus zinvol om slagkracht zo snel mogelijk in te zetten.

Anderzijds is op grond van onze lange ervaring met vredesoperaties vast te stellen dat slagkracht onverminderd relevant is. Ook dan is het psychologisch effect van gemechaniseerde eenheden groot. Gemechaniseerde eenheden geven het niet mis te verstane signaal op significante dreigingen voorbereid te zijn en de mogelijkheid te hebben om het conflict in eigen voordeel te beslechten. Dit psychologisch effect wordt nog versterkt als het tot wapeninzet komt. De afschrikwekkende uitstraling is in relatieve zin groter dan de kinetische effecten als Nederland bereid is slagkracht ook daadwerkelijk in te zetten.

Tijdens een vredesoperatie kan de geweldsintensiteit in tijd en plaats sterk variëren. Daaruit komt de behoefte van commandanten voort om de aanwending van geweld – of de dreiging daarmee – snel aan de operationele omgeving te kunnen aanpassen (*scalability of force*). Een dergelijke flexibiliteit is het resultaat van onder meer tactische mobiliteit en snelle commandovoering, maar vooral van de beschik-

²⁷ 'Strategische functies Defensie', in: *Eindrapport Strategische Verkenningen* (Den Haag, ministerie van Defensie, 2010) 194. Zie: www.defensie.nl/documenten/rapporten/2010/03/29/eindrapport-verkenningen-2010.

Het psychologisch effect van gemechaniseerde eenheden is groot: ze geven het niet mis te verstane signaal dat ze een conflict in eigen voordeel kunnen beslechten

FOTO: 43 GEMECHANISEERDE BRIGADE

baarheid van manoeuvre-capaciteiten waarmee het gehele geweldsspectrum kan worden afgedekt (full spectrum capable). Gemechaniseerde eenheden hebben een grote slagkracht, gekenmerkt door een combinatie van grote vuurkracht, optimale bescherming en grote tactische mobiliteit. Hierdoor zijn ze bij zulk optreden een onmisbare component, omdat ze bij uitstek geschikt zijn om in het hoogste, maar ook in een lager deel, van het spectrum te opereren.

Slagkracht is een variabele en kan niet alleen aan gemechaniseerde eenheden worden toegeschreven. Vanzelfsprekend ontwikkelen ook de andere manoeuvre-capaciteiten slagkracht, al moet worden vastgesteld dat die van een andere orde is. Zowel SOF, Air Assault als gemotoriseerde eenheden beslissen (ook) in het nabijgevecht, daar waar door voettoptreden de beslissing kan worden afgedwongen. De hieraan verbonden risico's zijn talrijk, evenals de randvoorwaarden om dit optreden succesvol te laten zijn. Met uitzondering van de strategische effecten van SOF-optreden is slagkracht voor deze manoeuvre-capaciteiten doorgaans het resultaat van grondgebonden vuursteun en luchtsteun. Als deze middelen niet voorhanden zijn of (binnen de geldende *Rules of Engagement*) niet mogen worden ingezet, bereiken de minder robuuste manoeuvre-eenheden eerder een culminatiepunt²⁸ of een vooraf gedefinieerd *abort*-criterium.²⁹ Daarentegen bestaan gemechaniseerde eenheden uit formaties zware wapendragers waarmee onder vrijwel alle (zicht)omstandigheden en met precisie op grote afstand doelen vanaf de grond kunnen worden aangegrepen. Er kan overwicht op een vijand worden bereikt, ook als vuur- of luchtsteun-middelen tijdelijk niet beschikbaar zijn.

De slagkracht van gemechaniseerde eenheden komt ook tot uiting in hun hoge tactische wendbaarheid, waarmee zij het tempo kunnen bepalen door snel op vijandelijke acties te anticiperen en daardoor kansen uit kunnen buiten. Gemechaniseerde eenheden zijn niet per definitie sneller dan andere capaciteiten, maar zijn als formatie in het (open) terrein wel wendbaarder. Ze zijn bij uitstek geschikt om in

brede formaties terrein te vermeesteren en dit naderhand door middel van beweeglijke vuurgevechten te behouden. Dit geldt ook in verstedelijkt gebied tot op het enkele voertuig. De draaicirkel van de rupsvoertuigen is namelijk heel klein (zo groot als het voertuig zelf) waardoor gemechaniseerde capaciteit heel snel kan manoeuvreren in oorden. Tempo kan echter niet worden ontwikkeld zonder tactische samenhang. Juist vanwege die samenhang is het logisch om het tankwapen te plaatsen binnen de gemechaniseerde eenheden. Om het tankwapen tot zijn recht te laten komen moet het deel uitmaken van formaties die qua snelheid, wendbaarheid, vuurkracht en beschermingsgraad vergelijkbaar zijn. In alle andere gevallen is een tank niet meer dan een infanterie-ondersteuningswapen. In die rol wordt maar beperkt slagkracht ontwikkeld en bovendien maakt het relatief langzame infanteriegevecht de tank kwetsbaar.

Op grond van het vermogen om in het hoogste deel van het geweldsspectrum te opereren worden gemechaniseerde eenheden nog weleens beschouwd als het 'sluitstuk' van de capaciteiten die een commandant ter beschikking staan. Dit is echter een te beperkte kijk op deze manoeuvre-capaciteit, want gemechaniseerde eenheden zijn vanwege de integratie van middelen en systemen juist zeer veelzijdig in optreden. Het is terecht om te stellen dat gemechaniseerde eenheden vanwege hun slagkracht commandanten in staat stellen verder te escaleren om de beoogde dominantie in het gevecht te bereiken.

Escalatie-dominantie

Naast slagkracht is escalatie-dominantie de tweede onderscheidende eigenschap van gemechaniseerde eenheden. Escalatie-dominantie wordt bereikt wanneer we overtuigend demonstreren dat we niet alleen de wil en het

²⁸ Carl von Clausewitz, *Vom Kriege*, 1832 (vertaling auteurs): 'Een punt (geografisch en/of in de tijd) waar het offensief van de aanvallende partij zijn kracht verliest en een tegenaanval mogelijk wordt'.

²⁹ AAP-6, *NATO Glossary of terms and definitions*, 2008, (vertaling auteurs): 'Een vooraf op basis van risico analyse vastgestelde omstandigheid die het succes van een operatie niet langer waarschijnlijk maakt'.

mandaat hebben, maar ook het vermogen om de geweldsaanwending op te schalen. Wie met escalatie dreigt maar het alsnog niet doet, is kwetsbaar voor een tegenstander, die dit tactisch en met informatie-operaties kan uitbuiten. Om dominant op het gevechtveld te kunnen zijn moet een eenheid met weinig reactietijd activiteiten kunnen ontplooiën in het gehele wapenspectrum. Deze variëren van informatie-activiteiten, *crowd control*,³⁰ de inzet van minder-letale wapens en letale precisiewapens tot uiteindelijk letale wapens met effecten op een grote oppervlakte.

'We handhaven de vrede door onze kracht; zwakheid lokt slechts agressie uit.' Ronald Reagan, president van de Verenigde Staten (1981-1989).³¹

Bepantsering geeft gemechaniseerde eenheden incasseringsvermogen en ze kunnen bereden, uitgestegen en te voet opereren. De uitrusting bestaat uit een veelheid aan geavanceerde wapensystemen en sensoren, die grotendeels via netwerken verbonden zijn en die snel op nieuwe doelen kunnen worden georiënteerd. Snelle heroriëntatie is ook mogelijk omdat het personeel op alle niveaus mentaal voorbereid is op escalerend of de-escalerend handelen. Om in alle situaties gepast te kunnen handelen hebben de eenheden tot op het laagste niveau een grote variatie aan letale wapensystemen. Helaas stellen we vast dat de beschikbaarheid van organieke minder-letale middelen beperkt is. Ondanks de indrukwekkende technische ontwikkelingen op dit gebied is het instrumentarium van de landmacht te beperkt om het gat tussen letale en minder-letale inzet sluitend te dichten. Deze tekortkoming is niet uniek voor gemechaniseerde eenheden, maar betreft alle vormen van manoeuvre-optreden. Gemechaniseerde eenheden verleggen ten opzichte van de

andere vormen van manoeuvre-optreden de grens van escalatiedominantie dus vooral aan de bovenzijde van het spectrum.

Overigens betekent de toepassing van escalatiedominantie niet dat een conflict permanent in een bepaald deel van het geweldspectrum wordt vastgezet. Integendeel, een kortstondige militaire escalatie kan conflictpartijen ertoe bewegen versneld tot een resolutie te komen. Escalatiedominantie heeft per definitie dus geenszins een vernietigend karakter. Op basis van dat inzicht besloot de VS in 2006 zijn grondtroepen in Irak te versterken met een operatie die bekend werd als *the Surge*. Vanwege de benodigde slagkracht en het vermogen om te escaleren bestond 62 procent van de ingevaren en ingevlogen formaties uit gemechaniseerde eenheden (zie figuur 1).³² De meeste waren niet voorbestemd voor inzet in de open ruimte, maar juist in verstedelijkte gebieden, daar waar de gevechtsafstanden kort zijn en het incasseringsvermogen groot moet zijn.

U.S. Army brigades ingezet in het kader van de Surge (januari 2007-midden 2008):

1. 2nd Brigade, 82nd Airborne Division (Infantry): 3,447 militairen. Ontplooid in Bagdad, januari 2007
2. 4th Brigade, 1st Infantry Division (Infantry): 3,447 militairen. Ontplooid in Bagdad, februari 2007
3. 3rd Brigade, 3rd Infantry Division (Heavy): 3,784 militairen. Ontplooid ten zuiden van Bagdad, maart 2007
4. 4th Brigade, 2nd Infantry Division (Stryker): 3,921 militairen. Ontplooid in de provincie Diyala, april 2007
5. 2nd Brigade, 3rd Infantry Division (Heavy): 3,784 militairen. Ontplooid ten zuid-oosten van Bagdad, mei 2007

Figuur 1 Formaties van gemechaniseerde eenheden tijdens de Amerikaanse Surge in Irak

In januari 2007 zei de toenmalige president George W. Bush in een tv-toespraak over de Surge: 'This is the new way forward. The overall operational objective is to help Iraqi's clear and secure neighborhoods, to help them protect the

³⁰ Instituut Fysieke Veiligheid: 'Crowd control is de uitvoeringsfase van *crowd management* en betreft de organisatie rond (grote) evenementen gericht op het voorkomen van escalerende situaties'. Zie: www.ifv.nl.

³¹ Zie: www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=37350&st=Memorial+Day.

³² Zie: *Army Times*, 16 juli 2007 en *Marine Corps Times*, 16 juli 2007.

CREDIT: FOTO US ARMY, C. WILLINGHAM

Nadat de Amerikanen tijdens de Surge hun lichtere eenheden hadden versterkt met gemechaniseerde eenheden, onder meer uitgerust met de M1A2 Abrams Main Battle Tank, kon in de strijd om Bagdad vooruitgang worden geboekt

population, and to help ensure that the Iraqi forces left behind are capable of providing adequate security'.³³ Een serie omvangrijke *counterinsurgency*-operaties in voornamelijk door sjiitische milities gedomineerde steden en wijken volgde in 2007 en 2008. Al op 10 september 2007 rapporteerde generaal David Petraeus, de *Commander Multinational Forces Iraq*: 'the military objectives of the surge are, in large measure, being met'. Hij refereerde aan de recente en consistente daling van het aantal veiligheidsincidenten sinds juni 2007, die hij toeschreef aan de verzwakking van al-Qaida en sjiitische extremisten in Irak.³⁴

De denktank Brookings Institution concludeerde op 22 december 2007 dat de veiligheids-

situatie in Irak ingrijpend was verbeterd en zich op het niveau van 2004 bevond.³⁵ In diezelfde periode rapporteerde het Iraakse ministerie van Binnenlandse Zaken dat het aantal burgerdoden scherp was gedaald.³⁶ Dat positieve beeld werd in augustus 2008 beaamd

³³ 'President's Address to the Nation', White House, Office of the Press Secretary, 10 januari 2007. Zie: <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2007/01/20070110-7.html>.

³⁴ 'Report to Congress on the Situation in Iraq' (Washington, D.C., US Department of Defense, 10 september 2007) Zie: www.defenselink.mil/pubs/pdfs/Petraeus-Testimony20070910.pdf.

³⁵ 'The state of Iraq: An Update' (Washington, D.C., Brookings Institution, 22 december 2007) Zie: <http://www.brookings.edu/research/opinions/2007/12/22-iraq-ohanlon>.

³⁶ 'US December death toll in Iraq second lowest of the war', CNN, 31 december 2007. Zie: <http://edition.cnn.com/2007/WORLD/meast/12/31/iraq.man/index.html>.

in de *Washington Post*, waarin werd beargumenteerde dat ‘The Iraq war is not over, but our war effort is on a firmer foundation. (...) The surge has created the space and time for the competition for power and resources in Iraq to play out in the political realm, with words instead of bombs.’ Volgens de schrijver, Petraeus chef-staf kolonel Peter Mansoor, had de escalatie van militaire macht aantoonbaar geleid tot meer veiligheid en de bereidheid van Iraakse *influentials* om tot een oplossing van hun belangenconflicten te komen.³⁷

De ambitie in het hoogste deel van het geweldsspectrum te kunnen blijven opereren deelt Nederland met Duitsland

Eén van de bekendste en meest uitvoerig beschreven operaties tijdens de Surge was *Operation Imposing Law and Order*.³⁸ In maart 2008 werd het hart van Bagdad, waaronder de internationale Green Zone, ernstig bedreigd vanuit de enorme woonwijk die de naam *Sadr City* had gekregen. De wijk bood onderdak aan ongeveer twee miljoen sjiitische moslims en was de thuisbasis van de militante geestelijke Muqtada al-Sadr. Zijn extremistische militie, de Mahdi Army, opereerde straffeloos en met haast volledige vrijheid van handelen in en vanuit de wijk. Als antwoord op de voortdurende aanslagen en raketaanvallen begon de U.S. Army eind maart 2008 met zuiveringsoperaties, maar liep al gauw vast door de zware weerstand van de Mahdi Army. Ondanks de permanente luchtsteun bleken sjiitische strijders voortdurend in staat om de Amerikanen verliezen toe te brengen. De Strykers, evenals de Armored

Humvees en de *Mine-Resistant Ambush Protected* (MRAP) voertuigen, waren vaak niet bestand tegen het doordringend vermogen van *Improvised Explosive Devices* (IED's) en draagbare antitank-wapens van Iraanse makelij. Daarnaast bleken deze wielvoertuigen niet in staat om de opgeworpen hindernissen te over- of doorschrijden.

Pas nadat de lichtere eenheden waren versterkt of afgelost door gemechaniseerde eenheden, uitgerust met het M2A3 Bradley Infantry Fighting Vehicle (IFV) en M1A2 Abrams Main Battle Tank (MBT), kon vooruitgang worden geboekt. Nog steeds werden veel Amerikaanse soldaten slachtoffer van snipervuur, maar de Mahdi Army kon geen goed antwoord vinden op de heavy armor die nu hun hindernissen doorbrak en sleutelposities in Sadr City bezette. Op 10 mei 2008 beval al-Sadr zijn militie het gevecht te staken, waarna op 20 mei Iraakse troepen bezit namen van de wijk.

Het gaat te ver om in dit artikel alle factoren die aan het slagen van de Surge hebben bijgedragen te analyseren. Er zijn ook critici die beweren dat de statistieken onbetrouwbaar zijn of dat Iran om opportunistische redenen zijn steun aan de sjiitische milities staakte. Toch is de algemeen geldende opvatting bij de U.S. Army en coalitiepartners die in 2007 en 2008 aan de counterinsurgency-operaties deelnamen dat de militair-operationele doelen werden gerealiseerd. Dominante vuurkracht, grote mobiliteit en goede bescherming waren de sleutels voor het winnen van dit counterinsurgency-gevecht. Dat de veiligheidssituatie niet duurzaam is gestabiliseerd zou te wijten zijn aan het uitblijven van resultaten in het politieke domein.

Tot besluit

Naar onze mening zijn gemechaniseerde capaciteiten een krachtig en toekomstbestendig antwoord op de dreigingen in de 21ste eeuw. De dreiging die voortkomt uit proliferatie, nieuwe wapenwedlopen, extremisme en de bereidheid van (her)rijzende grootmachten hun militair vermogen in te zetten, is serieus te nemen. Het ligt dus niet voor de hand de

³⁷ Peter Mansoor, 'How the Surge Worked', in: *the Washington Post*, 10 augustus 2008. Zie: <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2008/08/08/AR2008080802918.html>.

³⁸ 'The 2008 battle of Sadr City' (Santa Monica, RAND Corporation, 2013). Zie: http://www.rand.org/pubs/research_reports/RR160.html.

landmacht in te richten op alleen operaties met een beheersbaar risicoprofiel, die met relatief goedkope platforms tot een goed einde kunnen worden gebracht. Juist nu is er behoefte aan robuuste formaties, waarmee potentiële risico's af te wenden of te beperken zijn. Nederland maakt geen voorbehoud voor bepaalde typen operaties en vraagt van zijn krijgsmacht om full spectrum capable te blijven. Tenzij Nederland de rekening van veiligheid naar bondgenoten wil verleggen, vraagt dit om intensivering van capaciteiten aan de bovenzijde van het geweldsspectrum. Dat is waar de afgelopen decennia het meest ingrijpend is bezuinigd en waar het meeste aan effectbrengers is ingeleverd.

De ambitie om in het hoogste deel van het geweldsspectrum te kunnen blijven opereren deelt Nederland met Duitsland. De Duitse krijgsmacht is op zichzelf al een relevante en autonome machtsfactor en is in kwantitatieve zin niet afhankelijk van internationale partners. Beide landen hebben elkaar vooral in kwalitatieve zin veel te bieden. De landmacht is bijvoorbeeld vanwege haar veelzijdigheid en relatief beperkte omvang zeer geschikt als proeftuin: nieuwe methoden en middelen kunnen op bruikbaarheid worden getest en snel breed worden ingevoerd. De voorsprong die Nederland heeft op het gebied van *command and control* met systemen als TITAN³⁹ en het *Battlefield Management System* ELLIAS⁴⁰ was zonder die experimentele omgeving niet mogelijk geweest. Maar Duitsland staat ook aan de vooravond van de invoering van de Puma ter vervanging van de Marder. Nederland heeft met de aanschaf van de CV90 al veel ervaring opgedaan met het invoeren van een modern en gedigitaliseerd gevechtvoertuig, waarvan de implicaties tot ver buiten de technologie alleen reiken.

Toepasselijk voor zijn leidende rol in Europa manifesteert Duitsland zich steeds sterker als *framework nation*: internationale partners worden uitgenodigd om aansluiting te zoeken bij Duitsland tijdens operaties, maar ook – nog belangrijker – voor de ontwikkeling van staande multinationale formaties. Het *Connec-*

Tijdens de oefening Dark Horse in de Oberlausitz: Nederland en Duitsland hebben elkaar vooral in kwalitatieve zin veel te bieden

ted Forces Initiative, waar smart defence een onderdeel van is, geeft een belangrijke impuls aan de verdieping van interoperabiliteit en de ontwikkeling van adequaat en betaalbaar militair vermogen. Ook 43 Gemechaniseerde Brigade heeft de uitgestoken hand aangenomen en bevindt zich op het pad naar diepe integratie, in ons geval met de 1. Duitse Panzer Division. Met deze samenwerking zal Nederland ook in de toekomst op het hoogste geweldsniveau kunnen blijven opereren. ■

³⁹ Theatre Independent Army and Air Force Network.

⁴⁰ Essential Land-Based Information Application and Services.

De toekomst van de luchtmacht

Een hoofdrol voor sociale innovatie

We leven in een tijd van steeds snellere technologische ontwikkelingen. Een hightech-bedrijf als de luchtmacht is zich daar als geen ander bewust van. Maar om in 2024 nog steeds een effectieve en relevante organisatie te zijn, gaat het Commando Luchtstrijdkrachten vooral investeren in sociale innovatie. Dit is nodig in een tijd waarin steeds meer moet, met steeds minder mensen. Het Masterplan CLSK3.0¹ vormt het vertrekpunt voor deze fundamentele koerswijziging, maar is geenszins een eindstation. Dit artikel beoogt de noodzaak van sociale innovatie scherper op het netvlies van de lezer te krijgen.

Majoor-vlieger J.C. Klinkenberg en majoor drs. M.B. Willigenburg*

Luchtmacht, hoofdkwartier, in het jaar 2024

‘Het enige dat we tot nu toe gezien hebben, zijn de beelden op *social media*, er is dus nog geen reden om...’ Het Hoofd Communicatie stormde binnen: ‘Generaal, ik krijg net binnen dat we ons doel gemist hebben!’ ‘Dat weten we al lang, ga zitten en luister!’, antwoordde de Commandant Derde Dimensie. De generaal ging verder met zijn verhaal: ‘Er is dus nog geen reden om direct conclusies te trekken. Onze mensen hebben zich maanden voorbereid op deze precisieaanval, ik wil eerst harde feiten zien voor ik het geloof’.

Ondertussen, in het missiegebied: ‘Tjonge, dat liep gesmeerd’, dacht de vlieger. Het precisiebombardement was maandenlang in het diepste

geheim voorbereid en lag politiek uitermate gevoelig. Zeker als het fout zou gaan, zouden de gevolgen niet te overzien zijn. Wel vreemd dat er een kleine vertraging zat in de videoverbinding met de grond; ik heb dat nog niet eerder gezien, dacht de vlieger bij zichzelf. Toen hij eenmaal veilig was geland, zocht de F-35 vlieger snel de mensen op met wie hij al die tijd intensief had samengewerkt om tot dit punt te komen. In tegenstelling tot wat hij verwachtte zag hij alleen maar bedrukte gezichten en neergeslagen blikken. ‘Wat is er aan de hand, waarom die zure gezichten?’, riep hij verontwaardigd.

‘De precisieaanval lijkt mislukt’, sprak de squadroncommandant. ‘Waar heb je het over? Het was honderd procent raak’, sprak de vlieger, die snel in de gaten begon te krijgen waarom de sfeer zo bedrukt was. ‘Ik heb de beelden al gezien op *CNN*. Het was ruim naast het doelwit, er zijn zelfs burgerslachtoffers gevallen’, sprak de commandant. Een stilte viel. ‘Okay, stop’, sprak de vlieger op zachte toon. ‘Dit is precies datgene waarvan we al jaren zeggen dat het niet kan. Maar het blijkt dus toch te kunnen. Dit is het moment om even terug te gaan naar wat we geleerd

* De auteurs zijn werkzaam bij het Commando Luchtstrijdkrachten en maken deel uit van de denktank ‘De Jonge Denkers’. Deze denktank bestaat uit negen kapiteins en majoors van het CLSK en dient als klankbord voor de C-LSK, in relatie tot de koerswijziging die met CLSK3.0 is ingezet.

¹ ‘CLSK3.0 is de weg naar een relevante, betaalbare en innovatieve luchtmacht die vanuit lucht en ruimte effectief invloed kan uitoefenen. Met CLSK3.0 willen we alle luchtmachters de vaardigheden, de ruimte, het vertrouwen en de verantwoordelijkheden geven die nodig zijn voor een toekomstbestendige luchtmacht.’

Air Force Reinvented, Masterplan CLSK3.0 versie 1.0, juni 2014, 3.

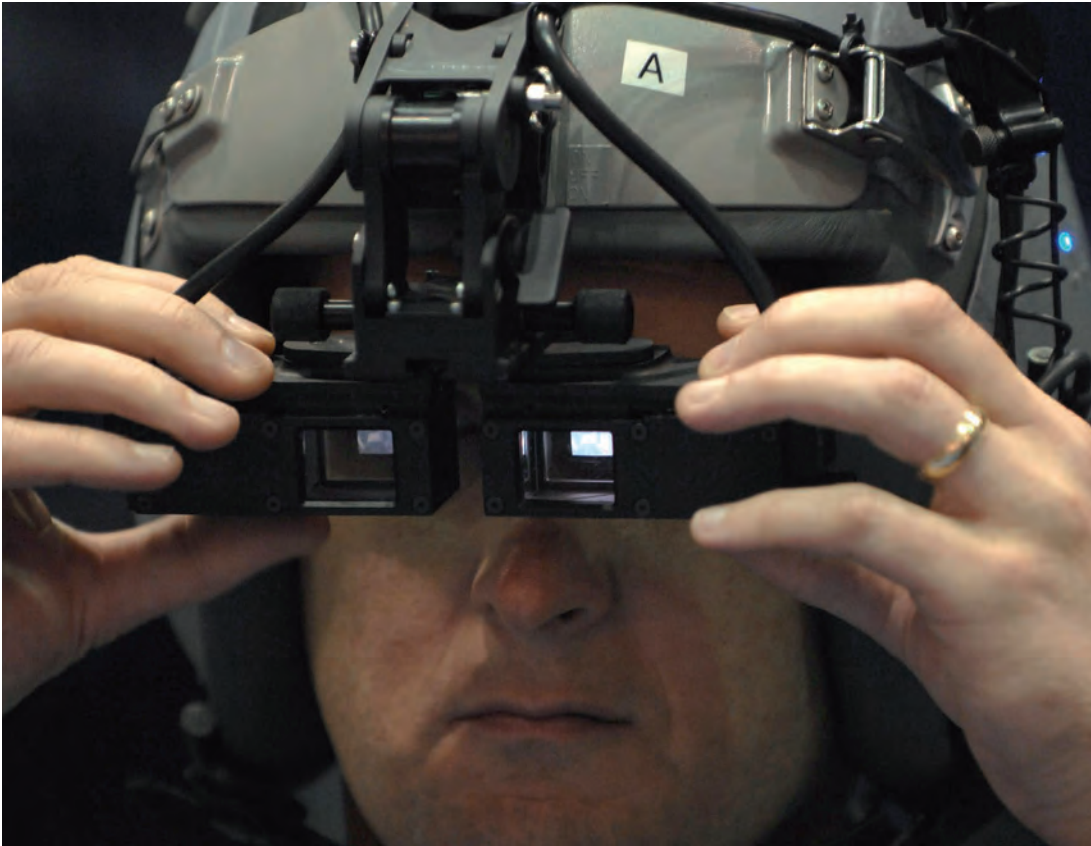

FOTO US AIR FORCE L. SIMMONS

De rode draad in alle ontwikkelingen die relevant zijn voor de toekomst van de luchtmacht is toenemende complexiteit. Wapensystemen, regelgeving, processen, technologie, interoperabiliteit, datastromen – alles wordt complexer. Wellicht maakt de luchtmacht in de toekomst gebruik van Virtual Reality-brillen bij oefeningen in de simulator

hebben tijdens onze cybertraining. Mijn inschatting is dat onze videoverbinding gehackt is en de beelden zijn gemengd met de live satellietbeelden die nu op CNN te zien zijn’.

De squadroncommandant wilde reageren maar hield zich in. Hij dacht na over wat de vlieger net gezegd had. Er was tijdens de cybertrainingen inderdaad vaak gewezen op de theoretische mogelijkheid om beelden ad hoc te manipuleren. En wie denkt nou niet dat de beelden authentiek zijn als het live op CNN te zien is, op elk scherm, overal ter wereld? Het leek destijds een krankzinnig idee dat de wereld 24/7 vanuit de ruimte in *high definition* te zien zou zijn, maar vandaag de dag keek er geen hond meer van op.

‘Goed’, sprak de commandant, ‘wat is je plan?’ De vlieger aarzelde niet: ‘Ik heb wel wat *whizzkids* in mijn netwerk zitten die in no-time kunnen achterhalen waar het lek zit, maar het belangrijkste is dat we nu zo snel mogelijk laten zien dat we ons doel wel geraakt hebben! Ondertussen maken we een korte *Virtual Reality* (VR)-presentatie voor de generaals zodat zij zelf, en de rest van de wereld met een VR-bril, kunnen zien wat er werkelijk gebeurd is. En we zetten ASAP een videoconversatie op met de juiste experts om dit voor elkaar te krijgen. Uiteraard doen we dit zoveel mogelijk via de kwantum-cryptografische verbinding, zodat we niet weer het slachtoffer worden van manipulatie’.

Dit was het moment voor de oefenleiding om de training stop te zetten. Opgelucht haalden

alle deelnemers adem, omdat het toch erg inspannend was om zulke grote scenario's te oefenen in de simulator. De simulator was in dit geval een enorme faciliteit, waarbij alle operationele niveaus regelmatig trainden met tal van scenario's. Daarbij beperkte de training zich niet tot het oefenen met de hoofdwapensystemen; ook ondersteunende diensten en anderen die een rol spelen in het uiteindelijke effect behoorden tot de deelnemers.

'Synthetische training' was een van de grootste ontwikkelingen geweest van het afgelopen decennium en Defensie bleek echt een pionier te zijn geworden op het gebied van opleidingen voor crisissituaties. Toen alle deelnemers zich hadden verzameld in de evaluatieruimte nam de oefenleider het woord: 'Okay, dames en heren, neem even de tijd om je eigen team via

je eigen *smart device* te *reviewen* en druk dan op *send*. Zodra iedereen klaar is gaan we starten met de *mass debrief*'.

In 2024 was het inmiddels vrij normaal om de prestaties van je eigen teamleden dagelijks te reviewen door het aantikken van een aantal *smileys* op je eigen smartphone of smartwatch. 'Continu feed-back om continu te verbeteren', was het sleetse adagium van weleer. Hoewel er bij de introductie nog heel afwijzend werd gereageerd op deze indringende verandering, was het onderlinge vertrouwen in korte tijd enorm toegenomen. Geslotenheid en hiërarchie hadden snel plaats gemaakt voor transparantie en ondernemerschap.

Zodra een eenheid of afdeling eenmaal gewend was aan de nieuwe manier van interactie bleek

Twee vliegers van de luchtmacht op weg naar de hypermoderne F-35 op Eglin Air Force Base: technologische ontwikkelingen hebben een grote impact en het personeel moet de tools krijgen om daar mee om te gaan

FOTO US AIR FORCE, S. KING JR.

ze veel beter in staat om te leren van gemaakte fouten en prima verder te kunnen zonder begeleiding van de coaches. 'Ik zie dat iedereen zijn review heeft afgerond, dan gaan we nu starten met de mass debrief. Als er punten zijn uit teams die plenair besproken moeten worden, dan hoor ik het graag.'

De generaal aanschouwde het geheel, liet het op zich inwerken en dacht: ik wou dat die pensioenleeftijd nooit was teruggedraaid naar 72 jaar, want ik ben gek op dit bedrijf en deze mensen...

Waarom sociale innovatie?

Het fictieve verhaal dat u zojuist heeft gelezen, is bedoeld om een beter beeld te schetsen van de luchtmacht in 2024. Het is natuurlijk lastig om te voorspellen hoe het CLSK er tegen die tijd daadwerkelijk voor staat, maar dat wordt op zijn minst beïnvloed door besluiten die nu genomen worden. Die besluiten zijn gebaseerd op de kennis van vandaag en de verwachtingen van de toekomst. Het CLSK ziet zich in het komende decennium geconfronteerd met een aantal forse uitdagingen, die vragen om innovatief denken én handelen.

Bij een hightech-bedrijf als de luchtmacht denkt u bij het woord 'innovatie' waarschijnlijk het eerst aan technologie. Dat is best logisch, want het optreden in de derde dimensie draait vanaf het eerste uur om technologische innovatie. Ook nu zijn er grote technologische ontwikkelingen gaande op het gebied van lucht- en ruimtevaart, die onmiskenbaar van invloed zijn op het toekomstig optreden van de luchtmacht. Toch denken wij dat de luchtmacht in het komende decennium de grootste slag moet slaan op het gebied van sociale innovatie.

Bij sociale innovatie gaat het om het vernieuwen of verbeteren van de (ongeschreven en geschreven) spelregels in een organisatie. Het gaat dus over de manier waarop we werken en met elkaar omgaan. Zonder vernieuwing van deze spelregels is de luchtmacht niet opgewassen tegen de snelle veranderingen in haar omgeving. Vooral de toenemende complexiteit en de veranderingen op de arbeidsmarkt vragen

om een groot aanpassingsvermogen van de organisatie. Om een beter beeld te krijgen van de noodzaak tot sociale innovatie is het zinvol om deze ontwikkelingen eerst nader te omschrijven en vervolgens te kijken op welke wijze ze van invloed zijn op het CLSK.

Toenemende complexiteit

De rode draad in alle ontwikkelingen die relevant zijn voor de toekomst van de luchtmacht is de toenemende complexiteit. Wapensystemen, regelgeving, processen, technologie, interoperabiliteit, datastromen – alles wordt complexer. Wat veroorzaakt nu die toenemende complexiteit en welke invloed heeft dat op het CLSK? In de eerste plaats zal het weinig mensen ontgaan zijn dat we leven in een periode waarin de technologie zich razendsnel ontwikkelt. Zo snel zelfs, dat men spreekt van *exponential technology*.² Dat wil zeggen dat de snelheid waarmee de technologie zich ontwikkelt, zelf ook steeds hoger wordt. Dit is vooral terug te zien in de snelheid waarmee de rekenkracht van computers zich ontwikkelt, terwijl zaken als kostprijs en afmetingen een neergaande trend vertonen.³

Mondialisering

Deze ontwikkelingen geven op hun beurt een enorme impuls aan ontwikkelingen in robotica, simulatie, kwantumtechnologie, miniaturisatie, ruimtevaart en het informatiedomein. Dit verklaart onder meer de snelle opkomst van nanosatellieten⁴ en mini-UAV's.⁵ De exponentiele groei van rekenkracht werkt dus door over de volle breedte van technologie, terwijl mondialisering en toegang tot het internet dit proces nog verder versnellen.⁶

² R. Kurzweil *The Singularity Is Near: When Humans Transcend Biology* (Penguin, 2005). Zie ook: <http://teconomy.com/2012/11/ray-kurzweil-on-using-exponential-thinking-to-predict-the-future>.

³ <http://www.wired.co.uk/magazine/archive/2013/05/singularity-university/on-the-exponential-curve>.

⁴ <http://www.spacefoundation.org/media/press-releases/space-foundations-2014-report-reveals-continued-growth-global-space-economy>.

⁵ <http://www.economist.com/news/special-report/21599524-drones-will-change-warand-more-up-air>.

⁶ Lectoraat Digital Archiving & Compliance, *De informatiemaatschappij van 2023* (Hogeschool van Amsterdam, 2013, Amsterdam) pag. 39. Zie ook: <http://www.digitalarchiving.nl/wp-content/uploads/2013/08/De-informatiemaatschappij.pdf>.

Meer data, een hoger tempo, nieuwe domeinen

Ten tweede komt er steeds meer data beschikbaar. Vanaf het begin van de jaartelling tot 2000 is er 5 miljard GB aan data gecreëerd. Tien jaar later duurde de creatie van dezelfde hoeveelheid slechts 2 dagen. Inmiddels gebeurt dat elke 10 seconden.⁷ Binnenkort kunnen we verwachten dat dergelijke datacreatie elke seconde plaatsvindt. Tegelijkertijd gaat het operationele tempo steeds verder omhoog.

personeel meer tijd moet steken in het *up-to-date* houden van kennis en vaardigheden.

Toenemende regeldruk

In de vierde plaats neemt de regeldruk toe, want steeds meer werk is aan regels gebonden en kennis van deze regels en wetten is onontbeerlijk.⁸ Een complicerende factor die daarbij een rol speelt, is het achterblijven van nieuwe regelgeving bij de huidige en toekomstige mogelijkheden van moderne technologie. Door het hoge tempo van technologische ontwikkelingen hebben overheden en bedrijven moeite om de regelgeving aan te passen aan de laatste stand van de techniek. Goede voorbeelden hiervan zijn bestaande wetten die een remmende werking hebben op het gebruik van onbemande vliegtuigen of van een nieuwe dienst als uberPOP.⁹

Complexere conflictsituaties

Tot slot worden militairen geconfronteerd met steeds complexere conflictsituaties, waarbij kennis van achtergronden en belangen onmisbaar is voor effectief optreden.¹⁰ Bovendien wordt van militairen verwacht dat zij zich bewust zijn van de politieke gevoeligheid van hun werk en het belang van de beeldvorming daarvan in de media.

De toenemende complexiteit kan voor een deel worden opgevangen door gebruik te maken van slimme technologie en software. De grootste last zal echter neerkomen op het luchtmachtpersoneel: dat krijgt te maken met steeds meer informatie, meer systemen, meer regels, meer fronten en minder tijd. Dit stelt hoge eisen aan huidige en toekomstige medewerkers, zij moeten in staat zijn om deze complexiteit te doorgronden en te managen. Maar voordat we daar verder op ingaan, kijken we eerst naar de veranderingen op de arbeidsmarkt.

Veranderingen op de arbeidsmarkt

De algemene teneur is dat de arbeidsmarkt verandert van een markt met een aanbodoverschot (meer mensen dan banen) naar een met een vraagoverschot (meer banen dan mensen).¹¹ Dit komt vooral door de toenemende vergrijzing: vanaf 2020 heeft het

De grootste last van de toenemende complexiteit zal neerkomen op het luchtmachtpersoneel

Deze combinatie van 'meer informatie, minder tijd' maakt het voor commandanten steeds complexer om de juiste besluiten te nemen. Met de komst van meer sensoren en meer gekoppelde netwerken zal deze ontwikkeling nog verder toenemen. Bovendien worden militairen geconfronteerd met nieuwe domeinen, zoals *cyber* en *space*, die vragen om een verdere verdeling van de aandacht van commandanten en waarvoor specialistische kennis benodigd is. Het behoud van *Situational Awareness* (SA) wordt daarmee steeds meer op de proef gesteld.

Kortere levenscyclus, snellere veroudering

In de derde plaats zorgen de snelle technologische ontwikkelingen ervoor dat (wapen) systemen en procedures sneller verouderen, waardoor de levenscyclus van deze systemen mogelijk korter is dan gepland. Dit zorgt vervolgens weer voor een snellere veroudering van kennis en vaardigheden, waardoor het

⁷ <http://www.dutchcowboys.nl/online/big-data-bestaat-niet-we-are-not-that-smart-yet>.

⁸ Kamerbrief: *Goed geregeld, een verantwoorde vermindering van regeldruk 2012 – 2017*. Zie: <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2013/04/24/kamerbrief-goed-geregeld-een-verantwoorde-vermindering-van-regeldruk-2012-2017.html>.

⁹ Zie: <http://www.boerenbusiness.nl/tech/artikel/10860502/wetgeving-verhindert-opkomst-van-drones>; <http://www.taxipro.nl/straattaxi/2015/01/15/evaluatie-taxiwet-met-uberpop-over-twee-maanden-klaar>.

¹⁰ Ministerie van Defensie, *Nederlandse Defensie Doctrine* (Den Haag, Ministerie van Defensie, 2013) 3.

FOTO: W. DEN DUNNEN

Toenemende vergrijzing en schaarste aan technisch geschoold personeel zorgen ervoor dat er steeds minder mensen beschikbaar komen op de arbeidsmarkt. Bovendien stellen werkzoekenden zelf ook eisen. Ze zijn steeds kritischer over de keuze van hun werkgever

negatieve demografische effect de overhand, waardoor het arbeidsaanbod per saldo afneemt.¹² Tegelijkertijd is er in Nederland sprake van een toenemende schaarste aan technisch geschoold personeel, terwijl het gebruik van technologie steeds verder toeneemt.¹³

Enkele optimistische en pessimistische verwachtingen over de gevolgen van de krimp en veroudering van de beroepsbevolking voor de arbeidsmarkt zijn: het verdwijnen van werkloosheid, het ontstaan van structurele personeelstekorten, een verschuivend machts-evenwicht van werkgever naar werknemer, de verstarring van de arbeidsmarkt en een afname van het innovatievermogen en de productiviteit.¹⁴

Daarnaast concurreert het werk steeds meer met andere activiteiten die werknemers

ontplooiën. Hierdoor moet werk voor mensen aan meer eisen voldoen: het moet leuk en uitdagend zijn, ruimte bieden voor en aanzetten tot zelfontplooiing; het moet leiden tot de ontwikkeling van de eigen competenties en het moet verenigbaar zijn met een steeds drukker privéleven.¹⁵

Samengevat zorgen de veranderingen op de arbeidsmarkt er dus voor dat er steeds minder mensen beschikbaar zijn op die arbeidsmarkt

¹¹ Sociaal Economische Raad, *Werk maken van baan-baanmobiliteit 2011* (Den Haag, SER, 2011) 39.

¹² Euwals, R. e.a., *Arbeidsaanbod tot 2060* (Den Haag, CPB, 2014) 15.

¹³ <http://www.nrc.nl/nieuws/2013/01/05/enorm-tekort-aan-technisch-personeel-63-000-vacatures>.

¹⁴ Beer, P. de, 'Krimpde arbeidsmarkt: nieuwe perspectief, oude problemen' BenM 2008 (35) 4, 281 e.v.

¹⁵ Sociaal Economische Raad, *Werk maken van baan-baanmobiliteit 2011* (Den Haag, SER, 2011) 46.

en dat dit gepaard gaat met een oplopend tekort aan technisch geschoold personeel. Bovendien worden werkzoekenden steeds kritischer in de keuze van hun werkgever, omdat ze hogere eisen stellen aan hun baan.

Noodzaak tot sociale innovatie

Het is zorgwekkend om te zien dat de luchtmacht in toenemende mate behoefte heeft aan steeds hoogwaardiger (technisch) personeel, terwijl het aanbod op de arbeidsmarkt steeds kleiner wordt. Bovendien stellen werkzoekenden

verplichtingen met zich mee. Zoals gezegd moeten wij als medewerkers in staat zijn om de toenemende complexiteit te doorgronden en te managen. Dat vraagt om zelfstandigheid, ondernemerschap en leervermogen. Om medewerkers die zich oriënteren op de toekomst en die hun verbeeldingskracht gebruiken om de kansen te zien die nieuwe ontwikkelingen bieden. Maar dat kunnen wij alleen indien we daarvoor de ruimte en het vertrouwen krijgen binnen de organisatie.

Profiel van de luchtmacht sluit niet aan

Het is dus zinvol om de vergelijking om te draaien en te oordelen of de luchtmacht het profiel heeft dat aansluit bij de eisen van werkzoekenden én dat recht doet aan de eisen die gesteld worden aan het eigen personeel. Het antwoord van de Jonge Denkers op beide vragen is: 'Nog niet'. Wij stellen dat de luchtmacht te hiërarchisch, te verzuimd, te gesloten, te gereguleerd en te veel gericht op het heden is om te voldoen aan de hogere eisen van de medewerker van de toekomst. Medewerkers van de toekomst willen een actievere rol spelen in de vormgeving van de organisatie waarin ze werken. Anderzijds verwachten ze ook dat er meer rekening wordt gehouden met hun persoonlijke wensen, in lijn met de trend van *mass customization* waarin ook consumenten steeds meer maatwerk verwachten.¹⁶ De spelregels moeten dus veranderen: het is tijd voor sociale innovatie.

Werken aan de 'Google factor'

Wat kan de luchtmacht doen om sociaal te innoveren? Uit internationaal onderzoek blijkt dat de meeste bedrijven een cruciale rol zien weggelegd voor sterk leiderschap, dat in staat is om de trend van toenemende complexiteit te doorgronden.¹⁷ Echter, sterk leiderschap alleen zal niet voldoende zijn. Sterker nog, het beroep op sterk leiderschap kan alleen slagen in een *trust-based*-omgeving, waarin wordt gestuurd op vertrouwen en eigenaarschap.¹⁸

Meer ruimte voor het individu

Om die reden stellen wij dat de luchtmacht vooral meer ruimte moet bieden aan de kracht van het individu, diens netwerk en diens

De luchtmacht is nog niet klaar voor de hogere eisen die medewerkers in de toekomst zullen stellen

den zelf ook hogere eisen aan hun werkgever. Dit roept de vraag op of de luchtmacht in de toekomst nog wel de luxe heeft om personeel te selecteren, of dat ze vooral haar best moet doen om *zelf* geselecteerd te worden. Immers, zonder voldoende instroom van gekwalificeerd personeel kan onze organisatie niet staande blijven. Uiteraard heeft niet alleen de luchtmacht met dit probleem te maken; vrijwel alle bedrijven en organisaties in Nederland zitten in hetzelfde schuitje.

De verwachting is dus dat er steeds meer concurrentie komt tussen werkgevers onderling, waarbij het cruciaal is dat je bedrijf aantrekkelijk genoeg is voor het type werknemer dat je zoekt.

Maar niet alleen de arbeidsmarkt stelt eisen aan het profiel van de luchtmacht. Ook de hoge eisen die zij zelf stelt aan het personeel, brengt

¹⁶ W. de Ridder, *De ontdekking van de toekomst* (Deventer, Vakmedianet, 2014) 100.

¹⁷ K. Leslie, A. Canwell, Leadership at all levels: Leading public sector organisations in an age of austerity, *European Management Journal* (2010) 28 (Elsevier 2010) 303.

¹⁸ Air Force Reinvented, Masterplan CLSK3.0 versie 1.0 (juni 2014) 26.

Als het gaat om sociale innovatie is sterk leiderschap alléén niet voldoende. Sterker nog, volgens het masterplan CLSK3.0 kan sterk leiderschap alleen slagen in een 'trust-based' omgeving, waarin gestuurd wordt op vertrouwen en eigenaarschap. De luchtmacht moet meer ruimte bieden aan de kracht van het individu

leervermogen. Bovendien leidt de digitalisering van de maatschappij onvermijdelijk tot zelforganisatie.¹⁹ Dat wil zeggen dat burgers steeds meer buiten de bestaande structuren om eigen initiatieven zullen ontplooiën. Om in deze ontwikkeling mee te gaan moeten ook bedrijven veranderen in faciliterende netwerken, waarin sociale netwerken tussen medewerkers ruimte, ambitie en enthousiasme creëren.

Met het verbeteren van de interne organisatie in de richting van zelforganisatie is daarom grote winst te behalen.²⁰ Hierbij zorgen organisatieprocessen die zich flexibeler aanpassen op basis van geleerde lessen ervoor dat feedback loont. In het Engels wordt dit *empowerment* genoemd. Vrij vertaald: geef je individuen meer macht in de uitvoering van hun functie. Meer macht betekent echter ook meer verantwoordelijkheid. De kritische lezer stelt wellicht de vraag: 'Kan een jonge medewerker die verantwoordelijkheid wel aan, en heeft hij wel voldoende kennis in huis?' Of: 'Kan een jonge medewerker meerdere hiërarchische lagen passeren en direct communiceren met zijn leidinggevende op *executive* niveau?'

Waarom niet? Omdat hij ervaring mist, niet weet hoe de hazen lopen, geen overzicht heeft? Vergelijk het eens met de jonge ondernemer

die net van school af komt en naar de bank gaat met een solide businessplan om krediet te krijgen voor zijn start-up. Reken maar dat deze jonge hond alles op alles zet om dat geld los te krijgen. Door zijn gedrevenheid weet hij waar hij de informatie en kennis kan halen die noodzakelijk zijn voor een goed verhaal. En als het niet lukt, dan heeft hij er veel van geleerd en probeert hij het later opnieuw.

Zo kan het ook binnen complexe, lineaire organisaties als Defensie. Een soort militair ondernemerschap. Geef jonge medewerkers meer verantwoordelijkheid en meer vertrouwen en ze zullen (soms letterlijk) voor je vliegen. En soms ook onderuit gaan, maar dat hoort erbij. Zonder fouten geen verbetering; sociale innovatie rendeert alleen als we ook fouten mogen maken.²¹ Dát is empowerment, en daarmee ben je in staat om complexe vraagstukken te doorgronden en aan te pakken. Dit voorbeeld geldt zowel voor tactische situaties als voor het werk op een staforganisatie; iedere lezer kan voor zichzelf een vertaling maken naar de eigen werkomgeving. Uiteraard blijft het leidend principe dat militaire professionals ten allen tijde moreel verantwoord en in het organisatiebelang handelen.

Tegenstrijdig?

Het klinkt misschien tegenstrijdig om in een militaire organisatie te spreken in termen als 'meer macht voor het individu' en 'het passeren van hiërarchische lagen'. Deze termen sluiten echter goed aan bij het anticiperen op de verwachte krapte op de arbeidsmarkt. Om als werkgever aantrekkelijk te blijven is de luchtmacht vooral gebaat bij een cultuur die (jonge) werkzoekenden aanspreekt. Een cultuur van verandering en aanpassing, van experimenteren, blijvende innovatie, van zoeken naar samenwerking om tot betere prestaties te komen.

¹⁹ W. de Ridder, *De ontdekking van de toekomst* (Deventer, Vakmedianet, 2014) 96.

²⁰ H. Volberda, e.a., *Slim managen en innovatief organiseren*, Onderzoeksverslag Rotterdam School of Management Erasmus University, 37 (<http://www.repub.eur.nl>).

²¹ Prof. dr. P. Iske, e.a., *Briljante mislukkingen*, in: *Management & Organisatie*, nr. 5, september/oktober 2013 (<http://networksocialinnovation.nl>).

FOTO: US AIR FORCE, S. KING, JR.

Het personeel van de luchtmacht zal voldoende kennis en creativiteit moeten hebben om de toegevoegde waarde die de organisatie als keten heeft de komende jaren in stand te houden

Deze cultuur moet uitstralen dat medewerkers zich goed kunnen ontplooiën, veel eigen verantwoordelijkheid hebben en de ruimte krijgen om hun netwerk naar eigen inzicht op te bouwen en in te zetten. Wij beschrijven deze kenmerken als het bezitten van *Google factor*. Google is immers al jaren de meest populaire werkgever ter wereld en is daarom als geen ander in staat om jong talent aan zich te binden.

Meer flexibiliteit nodig

Bij een hoge Google factor denken wij aan een organisatie die toegankelijk is, ruimte biedt voor het individu en kracht haalt uit samenwerking. De netwerken in de organisatie worden sterker en de organisatie wordt afhankelijk van wat zich in deze netwerken afspeelt. Dit vraagt om een flexibele organisatie, die zich kan aanpassen aan veranderende netwerken en veranderingen in de omgeving.

Deze organisatie staat in schril contrast met de huidige, die verzuimd, star en lineair is opgebouwd. Binnen deze structuur is het moeilijk voor individuen om zelfstandig problemen aan te pakken of nieuwe initiatieven te ontplooiën. In dit verband maken wij graag de vergelijking met het badhuis uit het oude Romeinse tijdperk: een plek waar mensen uit alle lagen samenkwamen en waar zij op een laagdrempelige manier van gedachten kunnen wisselen. Hoewel er ook toen zeker sprake was van een hiërarchische structuur (van de Romeinse samenleving), bood het badhuis kansen om deze hiërarchie te omzeilen.

Virtueel platte organisatie

Wij sturen met dit voorbeeld niet aan op de aanleg van badhuizen op alle luchtmachtonderdelen. Wel betogen we dat er in een soortgelijk

speelveld meer ruimte ontstaat voor de uitwisseling van ideeën en de opbouw van netwerken. Ook zonder badhuizen kan er in een organisatie ruimte worden gemaakt voor de uitwisseling van ideeën buiten de bestaande 'lijn' om. Het vraagt vooral om een aanpassing van de spelregels, die laten nu onvoldoende toe dat er op deze wijze gehandeld wordt. In feite stellen wij een virtueel platte organisatie voor waarbij taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden zo laag mogelijk worden belegd en meer ruimte ontstaat voor zelforganisatie en samenwerking.

'Reverse accountability'

We gaven aan dat de luchtmacht ook meer ruimte moet geven voor het leervermogen van het individu. Hoewel dit al aan bod kwam in de passage over empowerment willen wij graag nog een term introduceren: *reverse accountability*.²² Vrij vertaald komt dit erop neer dat het afleggen van verantwoordelijkheid door medewerkers richting hun leidinggevende ook omgekeerd werkt. Hierbij faciliteert de leidinggevende de omgeving van de medewerker en het team waarin deze werkt. Daardoor ontstaat een optimale werkomgeving, waarin de luchtmachter en het team tot hun recht komen en er ruimte is voor persoonlijke ontwikkeling.

De leidinggevende blijft in alle transparantie verantwoordelijk, juist ook naar het individu en het team. De medewerker kan dit beïnvloeden door, met behulp van bijvoorbeeld een app op zijn smartphone, regelmatig te rapporteren wat hij verwacht van zijn leidinggevende. Uiteraard blijft deze verantwoordingsplicht binnen de grenzen van eenieders taken en bevoegdheden, maar het brengt leidinggeven ertoe om ervoor te zorgen dat hun team optimaal presteert.

Omgekeerd kan de leidinggevende de medewerker vragen: 'Wat breng jij in voor het team en de organisatie; wat ga jij morgen beter doen?' Op deze wijze komt er meer balans in de relatie tussen leidinggevende en ondergeschikte, waardoor teams sneller hun effectiviteit kunnen vergroten. Het principe van reverse

accountability is overigens niet nieuw en wordt al gedeeltelijk binnen onze organisatie toegepast. Wij denken echter dat er met behulp van moderne technologie veel meer uit te halen valt.

CLSK3.0 is geen einddoel, maar het startschot voor grote veranderingen in de manier waarop het CLSK functioneert

Uiteraard is het verder doorvoeren van reverse accountability iets dat zorgvuldig geïntroduceerd moet worden binnen een bedrijf, omdat deze nieuwe spelregels grote impact hebben op de huidige gezagsverhoudingen. Vanzelfsprekend moet gezocht worden naar de beste toepassingsmogelijkheden van deze methodiek tijdens training, inzet en de dagelijkse bedrijfsvoering. Met deze methode kan de luchtmacht zich daadwerkelijk continu verbeteren en blijft het niet bij periodieke enquêtes en steekproeven. Het vraagt echter wel toewijding en lef om de omgang tussen leidinggevende en medewerker op deze manier aan te passen. Maar als je daarmee de organisatie kunt verbeteren en de aantrekkingskracht op een steeds krappere wordende arbeidsmarkt kunt verhogen, dan lijkt het ons zeker een poging waard.

Tot slot

Toekomstige relevantie als richtsnoer

Het CLSK hoeft zich geen zorgen te maken over het toekomstige belang van Air & Space Power. De luchtmacht is onmisbaar in modern militair optreden en beschikt over capaciteiten die een groot deel van de slagkracht van Defensie mogelijk maken en ondersteunen. Met de komst van nieuwe wapensystemen als de F-35 Lightning II straaljager en het onbemande

²² <http://ed.ted.com/on/U9kqw7hY>.

FOTO: US AIR FORCE, P. ASTON

De luchtmacht is onmisbaar in modern militair optreden: een Nederlandse F-16 vlieger heeft zojuist in de lucht bijgetankt tijdens inzet in Operatie Inherent Resolve boven Irak, april 2015

vliegtuig MQ-9 Reaper, blijft het CLSK zich vernieuwen.

Ook de inspanningen die erop gericht zijn om beter gebruik te maken van zowel het cyber- als het spacedomein, zorgen ervoor dat de organisatie in tactische zin bij de tijd blijft. Maar voor organisaties van de toekomst is *operational excellence* alléén niet genoeg. Toekomstbestendige organisaties geven de hoogste prioriteit aan de kracht die zij ontfangen aan samenwerking met netwerkpartners.²³

De luchtmacht wordt beoordeeld op haar toegevoegde waarde als keten en die keten moet constant worden vernieuwd en verbeterd om relevant te blijven. Daarvoor is goed personeel nodig, dat beschikt over voldoende

kennis en creativiteit om dat te bewerkstelligen. Bovendien stelden we vast dat er door de toenemende complexiteit steeds meer druk en verantwoordelijkheid komt te liggen op diezelfde medewerker.

‘Militair ondernemerschap’

Om hiermee om te kunnen gaan, hebben we ruimte nodig voor ‘militair ondernemerschap’. Dat vraagt niet om een andere organisatie, maar om nieuwe spelregels. Anders denken, anders doen. We noemden voorbeelden als empowerment, reverse accountability en het virtueel platter maken van de organisatie. Het zijn ideeën die invulling kunnen geven aan de noodzaak tot sociale innovatie. En dat die noodzaak er is, daarvan zijn de Jonge Denkers overtuigd. Zonder een kwalitatief goed gevulde organisatie kan het CLSK niet eens staande blijven, laat staan dat het relevant zou zijn.

Hoewel dit artikel een pleidooi is voor het CLSK, beperken onze aanbevelingen zich geenszins tot de eigen organisatie. Hoe breder deze toekomstige uitdagingen worden aangepakt, hoe beter. Bovendien willen wij nogmaals benadrukken dat CLSK3.0 geen einddoel is. Het is eerder een startschot voor grote veranderingen in de wijze waarop het CLSK functioneert. Wij hopen met deze bijdrage vooral meer duidelijkheid te hebben geboden over de ‘sociale kant’ van CLSK3.0. De term sociaal moet overigens niet verward worden met soft. Integendeel: het zal bijzonder veel lef en doorzettingsvermogen vragen om sociale innovatie echt tot een succes te maken. ■

²³ W. de Ridder, *De ontdekking van de toekomst* (Deventer, Vakmedianet, 2014) 103.

Achtergrond, aard en dreiging van de Nederlandse Syriëgang

De scherpe toename van Nederlandse jihadisten die vanaf eind 2012 naar Syrië trokken om deel te nemen aan de gewapende strijd, de zogenoemde Syriëgang, heeft geleid tot maatschappelijke onrust en een verhoogde waakzaamheid. Zo is het dreigingsniveau in Nederland sinds 13 maart 2013 verhoogd naar 'substantieel'.¹ De maatschappelijke onrust en verhoogde waakzaamheid gaan gepaard met een toenemende academische, journalistieke en politieke aandacht voor het verschijnsel: een dynamiek die doet denken aan de jaren na de moord op Van Gogh (2004) en de aanslagen van jihadistische cellen in Madrid (2004) en Londen (2005). Inmiddels is het medio 2015 en kan een duidelijker beeld worden geschetst van de Syriëgang. Dit artikel verschaft inzicht in de achtergronden ervan, met als doel de Syriëgang beter te begrijpen en bewustzijn (*awareness*) te creëren ten aanzien van dreiging.

R.B. de Vries

Dit artikel is gestructureerd langs de lijnen van de achtergrond, aard en dreiging van de Syriëgang, die achtereenvolgens worden behandeld. Het eerste deel geeft een overzicht van de ontwikkeling van het jihadisme in Nederland. De paragraaf hierna gaat dieper in op de aard van de Nederlandse Syriëgang, waarin de ideologie van de mondiale jihadistische beweging, de invloed en het effect van de oorlog in Syrië op deze beweging alsmede de motieven, profielen en radicalisering van de Syriëgangers centraal staan.

Vervolgens volgt een analyse van de dreiging die gepaard gaat met de jihadgang naar Syrië. Daarbij wordt specifiek gekeken naar de

dreiging in Nederland en tegen Nederlandse (militaire) belangen in het buitenland. Het artikel sluit af met een reflectie.

Achtergrond: jihadisme in verandering

De opleving van het jihadisme in Nederland, zoals deze vanaf eind 2012 publiekelijk merkbaar was in termen van toenemende jihadgang, kan deels worden begrepen als het resultaat van een meerjarige ontwikkeling waarin de jihadistische beweging afstand heeft genomen van haar 'oude gedaante'. Hoofd van de AIVD Rob Bertholee beschrijft in zijn lezing op het *Washington Institute*² dat de jihadistische beweging in de jaren na de onrust rond de Hofstadgroep (2004) uit kleine, geïsoleerde en voornamelijk onzichtbare cellen bestond. De AIVD had grip op de situatie en slechts een enkeling wist vanuit deze cellen een jihadgang naar landen als Pakistan, Jemen, Somalië of

¹ Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV), 'Samenvatting Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland 32', Den Haag, maart 2013.

² R. Bertholee, *Jihadism on the Rise in Europe: The Dutch Perspective*, The Washington Institute (2014).

Een pro-IS demonstratie in Den Haag, 2014

Afghanistan te realiseren. Daarmee leek de dreiging van jihadisme een marginaal probleem te zijn.

Professionalisering

Die situatie veranderde vanaf 2010. De jihadistische beweging werd professioneler en hanteerde een nieuwe stijl van optreden. Geïnspireerd door de Belgische activistische groep Sharia4Belgium en het Britse Islam4UK verenigden geïsoleerde jihadistische netwerken in ons land zich in activistische groepen als Behind Bars, Sharia4Holland en Straat Dawah. In tegenstelling tot de traditionele salafistische circuits traden deze groepen uit de beslotenheid en verkondigden hun boodschap publiekelijk.

Deze activistische groepen gaven op straat blijk

van hun antidemocratische ideologie, riepen op tot invoering van de sharia en bekeerden mensen. Dit geheel wordt ook wel activistische *da'wa* (missie) genoemd.³ Hierbij eigenden de activistische groepen zich een grote rol toe in het debat over de islam en de gepercipieerde oorlog tegen de islam. Ze ondersteunden hun verbale boodschap visueel, met als oogmerk dat hun kritiek en provocerende uitlatingen de media zouden moeten halen.⁴

Voortekenen

De jihadististen smeedden banden met internationale activistische groepen. Hun boodschap vond gehoor bij sympathisanten binnen de Nederlandse landsgrenzen. Deze 'voortekenen' voor de opleving werden onderschat, aldus hoogleraar terrorisme Edwin Bakker. Immers, 'het zijn moslimactivisten en daar moet in een samenleving ruimte voor zijn'.⁵ Achter de schermen wisten jihadistische personen binnen de wettelijke kaders van de Nederlandse democratie af te reizen naar jihadgebieden. Dit gaf ze toegang tot internationaal faciliterende netwerken. Deze netwerken werden versterkt

³ M. de Koning, I. Roex, C. Becker, P. Aarns, *Eilanden in een Zee van Ongeloof. Het verzet van activistische da'wa-netwerken in België, Nederland en Duitsland*, Instituut voor Migratie en Etnische Studies, Universiteit van Amsterdam (2014).

⁴ Idem.

⁵ 'Je eet niet uit onze ruif als je in Syrië aan het vechten bent', *NRC Handelsblad*, 4 oktober 2014.

door internet, waarop allerlei praktische informatie werd gedeeld over jihadreizen, aldus Bertholee.

Ook op andere vlakken heeft het internet bijgedragen aan de opleving van het jihadisme, waarbij vooral het gebruik van sociale media substantiële invloed had. Waar het ‘jihadistisch internet’ voorheen gecentreerd was rondom webfora, zijn sociale media-kanalen dominant geworden. Door intensief gebruik te maken van webfora, nieuwssites en sociale media als Facebook en Twitter wist de jihadistische beweging met steeds professioneler vormgegeven propaganda sympathisanten en meelopers voortdurend te beïnvloeden.

‘Gebruikers kunnen in relatief korte tijd een invloedrijke positie verwerven, ook als zij in het “echte” leven een weinig beduidende rol spelen’, aldus de AIVD.⁶ Ook droeg een nieuwe, meer horizontale manier van communiceren bij aan het gemakkelijker organiseren van bijeenkomsten en mobiliseren van geestverwanten. De transformatie die de jihadistische beweging in Nederland vanaf 2010 had doorgemaakt, bleek bepalend in de opleving van het jihadisme in Nederland.⁷

Aard

Nederlandse jihad in Syrië

Deze opleving van het jihadisme in Nederland werd gevoed door de oorlog in Syrië. Regionale bemoeienis in het conflict leidde al snel tot sektarisering en jihadisering, waarbij de oorlog steeds meer ‘geframed’ werd als jihadistisch strijdtoneel. De gebeurtenissen in Syrië en de opkomst en profilering van jihadistische strijdgroeperingen bleken een katalysator te worden voor een Nederlandse jihad. Zo begon eind 2012 de uittocht van de eerste doorgewinterde Nederlandse jihadisten naar het gebied.

Al snel werd Jabhat al-Nusra, de vertegenwoordiging van Al-Qaida in Syrië, beschouwd als een groepering die het verschil kon maken. Ook de toenemende invloed van de voormalige Al-Qaida *affiliate* in Irak (op dat moment ‘Islamitische Staat in Irak en Syrië/de Levant’ genaamd) bleek de Nederlandse jihadisten niet

te zijn ontgaan. Tussen 2012 en april 2015 reisden 190 Nederlandse jihadisten af naar het gebied waar de oorlog woedt, waarbij Irak in de loop der tijd aan populariteit won. Hiervan zou het grootste gedeelte zich hebben aangesloten bij de jihadistische strijdgroeperingen Jabhat al-Nusra en Islamitische Staat.⁸ Van de 190 Nederlandse jihadgangers sneuvelden er inmiddels 30 en keerden er 35 terug.⁹

Ideologie van de mondiale jihadistische beweging

Volgens de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV) maken de Nederlanders deel uit van het mondiaal jihadisme: ‘een wereldwijde gewelddadige ideologische beweging met sekte-achtige kenmerken’.¹⁰ In het referentiekader van deze beweging lijden moslims wereldwijd onder de onderdrukking van tirannieke regimes die ondersteund worden door het Westen: ‘een wereldwijd front van islamafvallige leiders, verraders, sjiieten, Amerikanen, Joden en al hun bondgenoten’.¹¹ Eenieder die niet de ware religie aanhangt, wordt verklaard tot ongelovige, afvallige of ketter.

Sharia: goddelijke wetgeving

Het erkennen van westerse publieke systemen is een doodzonde voor jihadisten. Het enige erkende systeem is een goddelijke wetgeving in de vorm van de sharia. De sharia wordt hierbij beschouwd als de oplossing voor een permanente ‘staat van verwarring’ (*yahili*), die wordt veroorzaakt doordat niet goddelijke elementen interveniëren tussen het individu en god. De invoering van deze zuiver op (hun interpretatie van) de islam gebaseerde staatsinrichting, dient idealiter te worden gecombineerd met een islamitische heilstaat, een utopisch kalifaat.

⁶ ‘Transformatie van het jihadisme in Nederland. Zwermodynamiek en nieuwe slagkracht’, Algemene Inlichtingen en Veiligheidsdienst, juni 2014.

⁷ Idem.

⁸ NCTV, ‘Samenvatting Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland 37’, Den Haag, oktober 2014.

⁹ NCTV, ‘Samenvatting Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland 38’, Den Haag, april 2015.

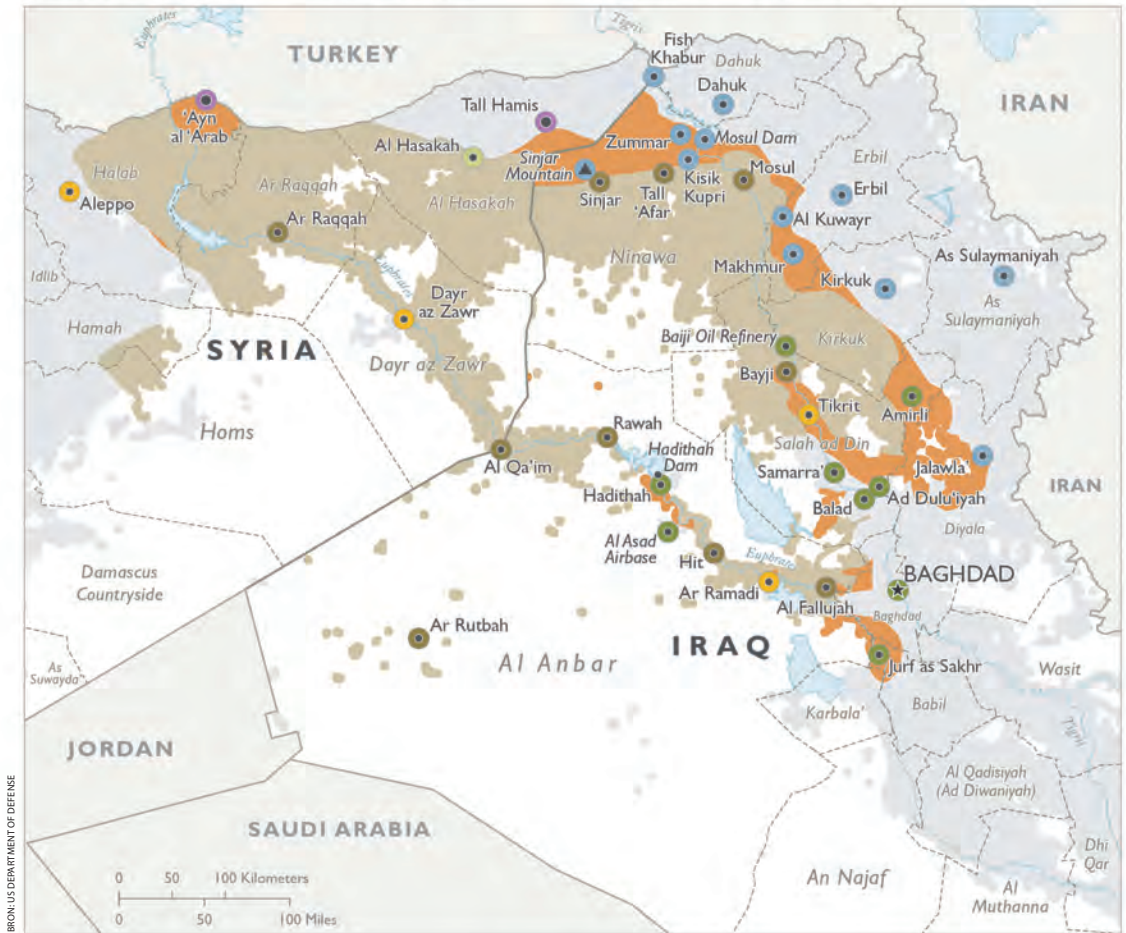
¹⁰ NCTV, ‘Het mondiaal jihadisme. Een fenomenaanalyse en een reflectie op radicalisering’, Den Haag, november 2014.

¹¹ NCTV, ‘Lokale aanpak radicalisering en jihadgang’, in: *Magazine Nationale Veiligheid en Crisisbeheersing* 11 (2013) (4) 16-17.

Iraq and Syria: ISIL's Reduced Operating Areas as of April 2015

Islamic State of Iraq and the Levant's (ISIL) frontlines in much of northern and central Iraq have been pushed back since August 2014. ISIL can no longer operate freely in roughly 25 to 30 percent of populated areas of Iraqi territory where it once could. These areas translate into approximately 13,000 to 17,000 square kilometers (or 5,000 to 6,500 square miles). However,

because of the dynamic nature of the conflict in Iraq and Syria, this estimate could increase or decrease depending on daily fluctuations in the battle lines. ISIL's area of influence in Syria remains largely unchanged, with its gains in As Suwayda', Damascus Countryside, and Homs Provinces offset by losses in Halab and Al Hasakah Provinces.

Areas of Influence

- ISIL dominant as of April 2015
- ISIL's territorial losses since August 2014
- Populated area
- Sparsely populated or unpopulated
- Administrative boundary

Dominant Group

- ISIL
- Syrian Kurd
- Iraqi Kurdish security forces
- Iraqi Government
- Syrian Government
- Contested city

Note: Our judgment as to which group has dominant influence over a particular city is based on a body of sources that we deem reliable.

Gewapende strijd als het enige middel

Jihadisten beschouwen de gewapende strijd als het enige middel om het kwaad te bestrijden en het kalifaat te realiseren, waarbij van medemuslims wordt verwacht dat zij de *oemma* (de islamitische geloofsgemeenschap) compromisseloos verdedigen. De bereidheid tot geweld van de strijders van Allah staat in hoog aanzien bij jihadistische kringen. De opofferingsgezindheid en het behalen van het martelaarschap zouden talloze zegeningen met zich meebrengen.¹²

De aanzuigende werking van Syrië

Veel van de eerste Nederlandse jihadgangers werden in verband gebracht met de activistische groepen Sharia4Holland, Behind Bars en Straat Dawah en hadden al langer een vurig verlangen om hun individuele verplichting te voldoen om de islam te verdedigen.¹³ Het uitblijven van internationaal ingrijpen in Syrië, het optreden van de alawietische regeringstroepen, maar vooral de continue stroom beelden van gruwelijkheden 'bracht een golf van emotionele solidariteitsbetuigingen teweeg binnen het gehele spectrum van de internationale soennitische geestelijkheid (formele en informele geleerden). Deze riepen dan ook op tot massale mobilisatie om de Syrische geloofsgenoten te ondersteunen en het in Syrië begane onrecht te wreken', aldus de NCTV.¹⁴

Het ontging de jihadisten niet dat de strijd in het gebied dat in de theologische geschriften onderdeel is van de Levant (*As-Shaam*) deel uitmaakt van de profetie van het einde der tijden, de apocalyps. Deze eindstrijd wordt door jihadisten gekoppeld aan het vestigen danwel verdedigen van de islamitische heilstaat, het zogenoemde kalifaat. Het sektarische karakter van dit conflict, waarbij vooral de eeuwenoude strijd tussen sjiieten en soennieten de bovenaan voert, bekrachtigt de jihadisten in hun apocalyptische ideologie en het gevoel dat hun deelname en het behalen van het martelaarschap kan bijdragen aan hun lotsbestemming.¹⁵ Ook bleek de jihad in Syrië laagdrempelig te zijn: het strijdgebied is dichtbij en gemakkelijk en goedkoop te bereiken. De omringende grenzen vormen tot op heden weinig belemmering voor jihadisten om het gebied binnen te komen.¹⁶ De

routes verschuiven overigens continu.¹⁷ Vanuit Syrië onderhielden de pioniers via diverse kanalen contact met hun achterban in Nederland, waarbij *real time updates* en beeldmateriaal vanuit het strijdgebied – en de profilering hiervan op sociale media – de jihadistische retoriek en propaganda bekrachtigden.

De strijders fungeren sindsdien als inspiratiebron. Hun oproep deel te nemen aan de strijd vindt gehoor onder de achterblijvers. Jihadisten met de ambitie om af te reizen worden hierbij vanuit Syrië gefaciliteerd.¹⁸ De eerste jihad-reizen van de Nederlandse pioniers effenden daarmee het pad voor geestverwanten, sympathisanten en meelopers.

Uiteenlopende profielen

Van een algemeen profiel van 'de jihadist' en in het bijzonder 'de Syriëganger' is geen sprake. Syriëgangers variëren in leeftijd, opleidingsniveau en etnische afkomst. Hun thuissituatie is verschillend, evenals hun sociale- en economische achtergrond. De meerderheid van de Syriëgangers is man, maar ook vrouwen reizen uit. De leeftijdscategorie tussen de twintig en de dertig is het sterkst vertegenwoordigd, maar onder de 'uitreizigers' bevinden zich ook oudere en jongere jihadisten.

De grootste concentratie jihadisten komt uit Den Haag, maar ook in veel andere steden in Nederland bevinden zich clusterings van uitreizigers. Hun opleidingsniveau varieert van vmbo tot universitair en hun etnische afkomst varieert van onder meer Marokkaans, Somalisch, Antilliaans, Turks, Turks-Koerdisch, en Nederlands (bekeerlingen). Sommige jihadisten komen uit achterstands-wijken en

¹² NCTV, *Het mondiaal jihadisme. Een fenomeenanalyse en een reflectie op radicalisering*, Den Haag (november 2014).

¹³ Algemene Inlichtingen en Veiligheidsdienst, *Transformatie van het jihadisme in Nederland. Zwermdynamiek en nieuwe slagkracht*, juni 2014.

¹⁴ NCTV, *Het mondiaal jihadisme. Een fenomeenanalyse en een reflectie op radicalisering*, Den Haag (november 2014).

¹⁵ B. de Graaff, 'Derde Wereldoorlog of Apocalyps in Syrië. De Grote slachting', in: *De Groene Amsterdammer* 137 (2013) (49).

¹⁶ T. Hegghammer, 'Syria's Foreign Fighters', *Foreignpolicy.com* (2013).

¹⁷ NPO Radio 1. 'Strijd tegen IS: Nederland zette 350 keer wapens in', april 2015.

¹⁸ International Centre for the Study of Radicalisation and Political Violence, *'ICSR Insight: Who inspires the Syrian foreign fighters?'*, april 2014.

FOTO ANP, A. OOSTERWIJK

Rotterdam, mei 2015. Rechtbanktekening van verdachte jihad-strijders

zijn werkloos; anderen hebben een criminele achtergrond, maar er zijn ook Syriëgangers met goede sociaal-economische kansen, die uit goede buurten komen en een baan hebben.

Ideologische motieven

De onderliggende factoren en beweegredenen om te kiezen voor de jihadistische ideologie en een jihadreis naar Syrië te maken zijn eveneens divers. Sommige personen doen er jaren over om zich volledig te conformeren aan het jihadisme; een proces dat het Westen als radicalisering beschouwt. Anderen personen hebben veel minder tijd nodig. De NCTV omschrijft het verschijnsel radicalisering als 'een complex en dynamisch proces dat geen

vaststaande oorzaken of uitkomsten heeft en waaraan, vanuit diverse wetenschappelijke disciplines, uiteenlopende betekenissen worden toegekend'.¹⁹

Radicalisering blijkt beter begrepen te kunnen worden aan de hand van routes dan profielen, waarbij ook de route geen garantie tot extremisme is.²⁰ Zo wordt radicalisering ook wel beschreven als een veelvormig en gelaagd proces, waarbij factoren op micro- (individu), meso- (groep) en macroniveau (wijdere omgeving) een rol spelen.²¹

Een deel van deze factoren lijkt te maken te hebben met een al langer aanwezige voedingsbodem voor radicalisering in Nederland. Veel moslims in Nederland ervaren een spanning tussen de Nederlandse samenleving en de islam, waarbij volgens professor Maurits Berger de vraag wordt gesteld of moslims hier wel mogen zijn. Deze vraag komt voort uit een wijdverspreide onvrede binnen de westerse moslimgemeenschap over de wijze waarop Nederland zijn identiteit beschouwt.²²

¹⁹ NCTV, 'Het mondiaal jihadisme. Een fenomeenanalyse en een reflectie op radicalisering', Den Haag (november 2014)

²⁰ C. McCauley & S. Moskalenko, 'Mechanisms of Political Radicalization: Pathways Toward Terrorism', in *Terrorism and Political Violence* 20 (2008) (3) 415-433.

²¹ B. de Graaf, 'Ken de terrorist. Feiten en theorieën over de Nederlandse Syriëgangers', Ongepubliceerd manuscript, voorgedragen als lezing, Amsterdam, 5 maart 2014.

²² M. Berger, 'Don Quichot en het Kalifaat', in: *de Moslimkrant* (2014).

Onbehagen in de samenleving

Een onbehagen dat mede is ontstaan uit een islamofobische dynamiek in het publieke debat dat sinds 9/11 in Nederland woedt, discriminatie in de directe omgeving van islamitische jongeren en een vermeende achtergestelde positie van moslims in de Nederlandse samenleving. Bovendien hebben veel moslimjongeren het gevoel dat ze voortdurend ter verantwoording worden geroepen.²³ Het onbehagen uit zich in een gevoel van achter-gesteld zijn, het gevoel slachtoffer te zijn van 'islam bashing', en het gevoel als collectief onrechtvaardig te worden behandeld.

De identificatie van persoonlijke met collectieve onrechtgevoelens is een bekend fenomeen in de geschiedenis van fanatici, zo beschrijft Bob de Graaff in zijn boek *Op Weg naar Armageddon*.²⁴ Dit gevoel van collectieve onrechtvaardigheid wordt versterkt door de situatie in Syrië. Veel moslims nemen het de internationale gemeenschap kwalijk dat het optreden van Assad onbeantwoord blijft, wat sterk bijdraagt aan de behoefte iets te doen voor de Syriërs. Zo ontstaat een transnationaal gevoel van verbondenheid. 'Predikers' spelen in op gevoelens van frustratie, waarbij de jihadistische ideologie verzet biedt tegen dit onrecht en wordt aangedragen als de oplossing.

Generatiekloof

Ook bemerkt de AIVD een identiteits- en emancipatiebehoefte bij tweede en derde generatie migrantenjongeren op, alsmede een generatiekloof tussen oudere, traditionele moslims en jongeren.²⁵ De vraag vanuit de Nederlandse gemeenschap of moslims hier wel mogen zijn, zoals Berger constateerde, tezamen met de vraag wat het dan betekent om als individu en als groep moslims deel uit te maken van een westerse samenleving, kan bij moslims leiden tot een soort mentale leegte en de behoefte aan persoonlijke zingeving, houvast en duidelijkheid. 'Generatieconflicten, die vorm krijgen in het gevoel niet terecht te kunnen bij ouders of gevestigde moskeeën, kunnen jonge moslims op zoek doen gaan naar een eigen, onafhankelijke invulling van het geloof en gelijkgestemden bij wie men zich thuis voelt.'²⁶ Dergelijke factoren spelen een rol in de

aantrekkingskracht van het jihadisme. De religieuze component van de jihadistische ideologie, het salafisme, biedt duidelijke regels en een houvast in een onzekere complexe westerse omgeving waarin islamitische jongeren zich veelal niet gerespecteerd en welkom voelen. De strikte leer kan uitkomst bieden in de vorm van identiteit en zingeving. Bovendien schept de ideologie het gevoel deel uit te maken van een groter geheel van gelijkgestemden: de oemma.

Respect en status

Naast de ideologisch gemotiveerde Syriëgangers zijn er ontvankelijke jongeren die zich op sleeptouw laten nemen. De voedingsbodem die deze jongeren ontvankelijk maakt voor het jihadistisch gedachtegoed bestaat uit een persoonlijke, sociale en contextuele factoren. Het kan bijvoorbeeld gaan om personen met traumatische ervaringen en psychische problemen. Voor anderen biedt het jihadisme en de jihadgang respect en status en een kans om iets van het leven te maken.

Ook kan jihadgang voor bijvoorbeeld criminelen een kans zijn om hun zonden goed te maken.²⁷ Maar er zijn ook jihadgangers zonder deze achtergronden, met een opleiding, goede sociaal-economische kansen, die gevoed worden door morele verontwaardiging, politiek engagement of religieuze bevlogenheid. Bij sommigen gaat het om meedoen met vrienden of speelt de zucht naar avontuur', aldus de AIVD.²⁸ Kortom, het gaat om een verzameling van *push-* en *pull-* factoren.

²³ M. de Koning en J. Kostense. 'Oh oh Aleppo', in: *De groene Amsterdammer* (2014).

²⁴ B. de Graaff. *Op weg naar Armageddon. De evolutie van fanatisme*. Amsterdam: Boom uitgeverij, 2012.

²⁵ AIVD, *Transformatie van het jihadisme in Nederland. Zwermodynamiek en nieuwe slagkracht*, juni 2014.

²⁶ NCTV, 'Het mondiaal jihadisme. Een fenomeenanalyse en een reflectie op radicalisering'. Den Haag, november 2014.

²⁷ M. Öztürk & I. Poelemans, 'Westen overdrijft dreiging IS', in: *Zaman Vandaag*, 12 september 2014.

²⁸ AIVD, 'Transformatie van het jihadisme in Nederland. Zwermodynamiek en nieuwe slagkracht', juni 2014.

De opkomst van IS en het kalifaat

Met de opkomst van IS is de opstand tegen het regime van Assad steeds meer op de achtergrond geraakt. Sinds het uitroepen van het kalifaat op 29 juni 2014 zijn er extra stimuli ontstaan om af te reizen naar Syrië. De uitgeroepen heilstaat biedt sympathisanten van het utopisch jihadisme volgens professor Berger namelijk een heus thuisland: 'een land waar je eindelijk jezelf kunt zijn, en onder elkaar kunt zijn, vrij van vernedering en van discriminatie. Een land ook, waar je een nieuw leven kunt beginnen – en hier krijgt het begrip *hijra* (emigratie naar een islamitisch land) opeens zo een bijzondere invulling'.²⁹ Het is dan ook niet verrassend dat er zich onder de uitreizigers hele families bevinden. Verscherpte veiligheidsmaatregelen en de angst op arrestaties in radicale kringen versterken het verlangen naar emigratie.³⁰ De reeds in Nederland aanwezige verheerlijking van de jihad op internet en in publieke ruimtes,³¹ waarbij bedreigingen aan de vijanden van de islam, openlijke steunbetuiging aan Mohammed Bouyeri en vergoelijking van lijfstraffen als kruisiging en onthoofding niet werden geschuwd, is professioneler en krachtiger geworden met de opkomst van IS en het uitroepen van het kalifaat.

Zo circuleerde er al met romantiek omgeven propaganda van martelaren en 'heroïsche strijders tegen het kwaad', versterkt met

beelden van brandhaarden die emotioneel gevoelig liggen en strijdlieden (*anasheed*).³² Maar IS (en ook Al-Qaida) hebben volgens historicus en terrorismedeskundige Beatrice de Graaf de kracht van het zogeheten 'strategisch narratief' ontdekt en verfijnd,³³ waarbij sociale-mediastrategieën worden ingezet om het gewenste effect te sorteren.

Dit narratief speelt in op de wereldwijde boodschap van verzet en onderdrukking, waarbij een vermeende onrechtvaardige oorlog tegen de islam centraal staat en waarmee een groeiende groep jonge moslims zich vereenzelvigt.³⁴ Daarmee trekt de opkomst van IS overal in de wereld sympathisanten aan; een nieuwe generatie jihadisten.

Radicalisering

De verschillende achtergronden van de Syriëgangers, de verschillende oorzaken voor ontvankelijkheid en de diversiteit aan behoeften waarin de jihadistische ideologie kan voorzien, wijzen uit dat *profiling* (het maken van een 'profiel' van Syriëgangers) weinig toegevoegde waarde heeft. De radicalisering van deze ontvankelijke personen, gebeurt niet van de ene op de andere dag. Veel hangt af van sociale connecties en welke personen een ontvankelijk persoon tegenkomt.

Peer-to-peer beïnvloeding binnen een groep speelt hierin een belangrijke rol. De transformatie van de jihadistische beweging maakt het buitengewoon gemakkelijk om in contact te komen met geestverwanten. Waar gevestigde salafistische instituties en moskeeën voorheen fungeerden als drempel en alternatief voor jihadistische denkbeelden, vindt de jihadistische boodschap buiten deze gevestigde kanalen momenteel gehoor onder ontvankelijke jongeren. Volgens het *International Centre for the Study of Radicalisation and Political Violence* (ICSR) verklaren deze *peer groups and kinships* ook de clusteringen van vertrekkers.³⁵ Jihadisering treedt vaak pas in een latere fase op, waarbij een koppeling wordt gemaakt tussen het individu en het collectief. De aanvankelijk flinterdunne kennis van religie wordt volgens de NCTV door jihadisten ondervangen

²⁹ M. Berger, 'Don Quichot en het Kalifaat', in: *de Moslimkrant*, 2014.

³⁰ 'Radical moslims uit Den Haag ontvluchten Nederland', in: *Algemeen Dagblad*, 19 januari 2015.

³¹ NCTV, 'Samenvatting Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland 34', Den Haag, november 2013. Hierbij gaat het voornamelijk om Den Haag. De NCTV (DTN34) beschrijft dit als volgt: 'Voorbeelden hiervan in de openbare ruimte zijn de bijeenkomsten op sportvelden waarbij jihadvlaggen worden vertoond. Dat de jongeren op een openbare plek bijeenkomen om onder meer blij te geven van hun extremistische gedachtegoed kan opgevat worden als een illustratie van zelfbewustzijn en strijdbaarheid.'

³² P. Grol. & D. Weggemans. & E. Bakker, 'De leefwereld en denkbeelden van Nederlandse en Belgische Syriëgangers: een analyse van elf Facebook accounts', in: *De Internationale Spectator*, 2014.

³³ B. de Graaf, 'Weapons of mass narration', in: *NRC Handelsblad* 2015.

³⁴ B. de Graaf, 'De vlam van het verzet. Nederlandse strijders in het buitenland, vroeger en nu'. Anton de Kom-lezing, 2014.

³⁵ Business Insider, 'ISIS is Recruiting European Fighters With Peer Pressure More Than Propaganda', 19 januari 2015.

door een 'shortcut': 'voor hen is religieuze ijver, in de vorm van de bereidheid van het individu om te strijden (en te sterven) voor de islam, van veel grotere waarde dan het bezitten van religieuze kennis'.³⁶

In besloten kringen zet radicalisering door, waarbij de heilige strijd en de utopische heilsleer tot de verbeelding gaat spreken: 'iets waarvan je denkt dat het eindelijk zin geeft aan jouw verdere zinloze bestaan, iets waarvoor je bereid bent je leven te geven', aldus Berger.³⁷ Vasthoudende aan de jihadistische utopie voelen jihadistiserende jongeren de plicht om te strijden tegen wat zij beschouwen als de belichaming van de duivelse vijand.

Dreiging

De opleving van het jihadisme in Nederland, met de daarmee gepaard gaande scherpe toename van jihadgang, radicaliseringstendenzen en sympathie voor de jihadistische ideologie baart de veiligheidsdiensten zorgen. Zo vormen de Syriëgangers de voornaamste reden voor de verhoging van het dreigingsniveau. Ervan uitgaande dat deze Syriëgangers (of jihadgangers) zich voegen bij de gewapende strijd, is deze beweging van *foreign fighters* overigens geen nieuw verschijnsel. Zo beschrijft David Malet de parallellen tussen de mobilisaties van buitenlandse strijders gedurende de Texaanse Revolutie in 1835, de Spaanse burgeroorlog in de jaren 1930, de Israëliëse oorlogen in 1967 en 1973 en de transnationale jihadistische *foreign fighter*-beweging.³⁸ Ook kent de Nederlandse geschiedenis meerdere voorbeelden van *foreign fighters*, die Beatrice de Graaf tijdens de Anton de Kom-lezing over buitenlandse strijders definiëerde als 'Nederlanders in vreemde krijgsdienst, die participeren in niet officieel gesanctioneerde operaties of deelnemen aan gewapende of terroristische conflicten waar Nederland officieel geen enkel aandeel in heeft'.

Houvast bieden

Voorbeelden hiervan zijn de Spanjegangers en de Zoeaven. De ideologie van de Syriëganger wijkt volgens De Graaf niet veel af van die van

een Zoeaaf of Spanjeganger. Ze verschilt van inhoud, maar vervult eenzelfde functie: richting en houvast bieden en een welkome legitimiteit aan de strijd verlenen. Hierbij komen de zucht naar avontuur, de voldoening van gedeeld kameraadschap, het verlangen en gevoelde geluk om aan iets hogers mee te mogen werken en als martelaar voor de goede zaak te sterven overeen, aldus de Graaf.³⁹ Thomas Hegghammer richt zich op de historie van de islamitische *foreign fighter* beweging. Hij maakt onderscheid tussen strijders die zich mengen in een conflict (waar er veel meer van zijn) – zoals de moedjahedien in Afghanistan – en personen die zich aansluiten bij een (vanuit westers oogpunt) terroristische organisatie zoals Al-Qaida, waarbij het treffen van *the far enemy* (het Westen en zijn bondgenoten) een veel centraler deel uitmaakt van de ideologie.⁴⁰ De oorlog in Syrië heeft ruimte gegeven aan groeperingen met een terroristisch oogmerk – Jabhat al-Nusra en IS zijn immers door de Verenigde Naties op de terrorismelijst gezet – om zich te ontplooien.⁴¹ Dergelijke groeperingen geven publiekelijk blijk van hun ideologie, waarvan de val van het regime van Assad alleen deel uitmaakt. De strijd tegen de (in hun ogen) vijanden van de islam en het creëren van de ultieme islamitische heilstaat maakt net zo goed deel uit van hun ideologie. Hierbij hangt Jabhat al-Nusra meer de 'traditionele' ideologie van Al-Qaida aan, terwijl IS meer de nadruk legt op het daadwerkelijk beheersen en besturen van grondgebied in de vorm van een islamitische staat (kalifaat).

Heilsverwachting: geen nieuw fenomeen

Hierbij wordt eenieder die in de weg staat en zich niet conformeert aan hun ideologie

³⁶ NCTV, 'Het mondiaal jihadisme. Een fenomeenanalyse en een reflectie op radicalisering'. Den Haag, november 2014.

³⁷ M. Berger, 'Don Quichot en het Kalifaat'. In: *de Moslimkrant* (29-10-2014).

³⁸ D. Malet, *Foreign Fighters: Transnational Identity in Civil Conflicts*, Oxford 2013.

³⁹ B. de Graaf, 'De vlam van het verzet. Nederlandse strijders in het buitenland, vroeger en nu'. Anton de Kom-lezing, 2014.

⁴⁰ T. Hegghammer, 'The Rise of Muslim Foreign Fighters. Islam and the Globalization of Jihad', in: *International Security* 35 (2010) (3) 53-94.

⁴¹ B. de Graaf, 'De vlam van het verzet. Nederlandse strijders in het buitenland, vroeger en nu'. Anton de Kom-lezing, 2014.

gedehumaniseerd en geëxecuteerd. De heilsverwachting van de jihadisten is hierbij geen nieuw fenomeen. Volgens Bob de Graaff zijn heilsverwachtingen van alle tijden en alle geloven: 'Het patroon is vrijwel altijd hetzelfde: er is sprake van onrecht en er wordt een horizon geschetst waarin dat onrecht ten einde komt'.⁴²

Onderdeel zijn van een groep met een dergelijke ideologie kan leiden tot 'doorradicalisering'. Volgens De Graaff ontwikkelt een echt dichtgetimmerd jihadistisch wereldbeeld zich bij de meeste Syriëgangers dan ook pas na aankomst in Syrië of Irak: 'Helemaal teruggeworpen op de eigen kameraden, en gedruild in trainingskampen, wordt het steeds logischer om de bijdrage aan de heilige strijd alleen nog te gaan zien in termen van terroristisch geweld'. Hierbij wordt het referentiekader van een gewelddadige organisatie of groep rebellen bepalend voor het individuele referentiekader. '*Once trapped in the group, it is easy to get trapped in the narrative*', aldus extremisme-expert Richard Barret.⁴³

Omdat veel Nederlandse strijders volgens Bertholee vooraan staan in extremistische geweldpleging in het strijdgebied, ziet de AIVD eventuele terugkeerders als een bedreiging. De AIVD houdt er rekening mee dat terugkeerders ideologisch gehard en geradicaliseerd zijn of dat ze worstelen met een oorlogstrauma. De betrokkenheid van Nederlandse jihadisten bij executies en zelfmoordaanslagen toont hun bereidheid tot geweld.

Grensoverschrijdend

De aanslag van de teruggekeerde Franse jihadist Mehdi Nemmouche, in mei 2014, op een joods museum in Brussel toont aan dat de dreiging grensoverschrijdend is, waarbij een dreiging voor Nederlandse belangen dus niet alleen uitgaat van Nederlandse terugkeerders. De schatting van het aantal jihadistische foreign fighters dat uit Europa afkomstig is,

varieert van zo'n drie- tot zesduizend – een zorgwekkend aantal.⁴⁴ Driehonderd Europeanen zouden inmiddels teruggekeerd zijn.⁴⁵ Daarnaast benadrukt de NCTV dat terugkeerders niet alleen zelfstandig tot een terreurdaad kunnen komen, maar ook in opdracht van een extremistische groep als IS kunnen werken. Ook bestaat de kans dat jihadistische eenlingen en sympathisanten in het Westen over kunnen gaan tot geweld zonder ooit in een jihadistisch conflictgebied te zijn geweest. Met de nieuwe, meer horizontale structuur van de Nederlandse jihadistische beweging waarin peer-to-peer beïnvloeding en groepsdynamiek een grote rol spelen, kunnen terugkeerders radicalisering bij sympathisanten ontketenen, aldus Bertholee. 'De jonge jihadisten die nu in Syrië actief zijn, zijn de toekomstige veteranen die een nieuwe generatie van leiders van het jihadisme in Europa kunnen vormen', aldus de AIVD.

De situatie lijkt daarmee een vicieuze cirkel te zijn, waarbij de opleving van het jihadisme leidt tot meer Syriëgangers en waarbij meer Syriëgangers vervolgens weer een katalyserend effect hebben op de groei van het jihadisme. Ook het tegenhouden van jihadisten met de ambitie tot uitreis kan leiden tot frustratie, culminerend in geweld. Aanslagen in Frankrijk en Canada, diverse arrestaties van terrorismeverdachten in Europa en vrijdelde aanslagen in Australië, België, Spanje en de VS tonen de dreiging aan.

Reputatiestrijd met Al-Qaida

Het succes en de dominantie van IS heeft een strijd ontketend met Al-Qaida (en de Syrische vertegenwoordiger Jabhat al-Nusra), waarbij gewedijverd wordt om reputatie en aanzien. De strijd tussen beide groeperingen kan volgens de AIVD zeer wel gepaard gaan met een verhoogde dreiging ten aanzien van aanslagen in het westen. Al-Qaida zou dergelijke aanslagen in haar voordeel kunnen gebruiken om reputatie en aanzien te herstellen. Hierbij dient in ogenschouw te worden genomen dat de aanslag op Charlie Hebdo is opgeëist door Al-Qaida en dat de dader sympathiseerde met de groepering.

De kans dat soortgelijke gevallen zich in Nederland voordoen lijkt groter sinds de

⁴² B. de Graaff, 'Irakese terroristen bombarderen, helpt dat?', in: *De Correspondent*, 14 augustus 2014.

⁴³ R. Barret, '*Foreign Fighters in Syria*'. The Soufan Group, 2014.

⁴⁴ 'More than 6,000 European jihadists in Syria: EU official', in: *The Daily Star* (2015).

⁴⁵ NCTV, 'Samenvatting Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland 37', Den Haag, oktober 2014;

FOTO ANP/ELI DANIELS

Nederlandse trainers in Irak bij het opleiden van Koerdische Peshmerga-strijders die de terreurorganisatie IS op de grond zullen gaan bevechten (2015)

deelname van Nederland aan de militaire operatie in Irak. De militaire inspanningen van de coalitie voeden en bekrachtigen de reputatie en aantrekkingskracht van IS onder jihadisten, alsmede de retoriek van jihadistische strijdgroeperingen. Groeperingen en diverse (invloedrijke) jihadisten, zoals IS-woordvoerder al Adnani en Jabhat al-Nusra leider al Julani, hebben opgeroepen tot aanslagen in het westen, waarbij Nederlandse jihadisten in het bijzonder dreigementen hebben geuit richting de Nederlandse overheid. Hierbij zou de Nederlandse samenleving in haar geheel een legitiem doelwit zijn, maar ook specifieke bevolkingsgroepen, zoals sjiieten, niet-jihadistische soennitische moslims, alevieten en joden.

De oproep heeft geresulteerd in een serie van jihadistisch geïnspireerde incidenten in het Westen, waarbij ook militairen een doelwit vormden, zoals in Canada en bij de verijdelde aanslag op de militaire basis Fort Riley in de VS.⁴⁶ Dichter bij de Nederlandse landgrenzen bevestigen de aanslagen in Parijs, waarbij een politieagent doelwit was, een verijdeld plot in het Belgische Verviers en een recentelijk opgerolde Marokkaans-Nederlandse terreurcel met de intentie om in Nederland een aanslag op militairen of politieagenten te plegen, het risico dat veiligheidsfunctionarissen lopen.⁴⁷

Conclusies: een reflectie op de Syriëgang

Waar radicalisering en jihadisering van moslims in Nederland enkele jaren geleden nog werd beschouwd als marginaal probleem, worstelt de Nederlandse overheid momenteel met een goede aanpak voor de scherpe toename van het fenomeen. Zoals beschreven heeft het jihadisme in Nederland in enkele jaren tijd een drastisch veranderingsproces doorgemaakt en een veel sterkere dynamiek gecreëerd dan enkele jaren geleden.⁴⁸ De gedaanteverwisseling van de jihadistische beweging, die de publiciteit opzocht en een assertievere houding aannam, werd aanvankelijk beschouwd als ongevaarlijk activisme, waarbij het invoeren van de sharia in West-Europese landen maatschappelijk werd beschouwd als niet realistisch. Dit waren echter voortekenen voor de jihadistische opleving en

⁴⁶ R. Bertholee, 'Jihadism on the Rise in Europe: The Dutch Perspective', The Washington Institute, 2014; NCTV, 'Samenvatting Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland 37', Den Haag, oktober 2014; AIVD, 'Transformatie van het jihadisme in Nederland. Zwermodynamiek en nieuwe slagkracht', juni 2014.

⁴⁷ NCTBV, 'Samenvatting Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland 38', april 2015; NOS, 'Terreurcel in Marokko met link naar Nederland opgerold', april 2015.

⁴⁸ AIVD, 'Transformatie van het jihadisme in Nederland. Zwermodynamiek en nieuwe slagkracht', juni 2014.

staat dit momenteel in schril contrast met de huidige maatschappelijke onrust en de verhoogde waakzaamheid ten aanzien van het jihadisme. Zo zijn meerdere Nederlandse jihadisten met de ambitie tot uitreis inmiddels veroordeeld wegens het voorbereiden van moord en is Sharia4Belgium door de Antwerpse rechtbank in het naar verluidt grootste terrorismeproces dat België gekend heeft, bestempeld tot een terroristische organisatie.

Het blijkt onmogelijk om in te schatten welke individuen potentiële Syriëgangers zijn: een unieke combinatie van factoren die leidt tot radicalisering of een bepaald profiel van personen die zich conformeren aan het jihadistisch wereldbeeld, is er niet. De achterliggende factoren die een rol spelen bij de opleving van het jihadisme en de scherpe toename van jihadgang naar Syrië en Irak zijn zeer divers. Zo speelt een wijdverspreide onvrede onder moslims over hun positie in de Nederlandse samenleving een rol, alsmede het wegvallen van het salafisme als drempel voor jihadisme en de hernieuwde activistische wijze van optreden op internet en in de publieke ruimte⁴⁹ van radicale personen en groepen het jihadisme in Nederland.

Daarnaast spelen andere factoren een rol, waaronder groepsdynamiek en peer-to-peer beïnvloeding binnen groepen, alsmede het gebruik van sociale media. Ook is duidelijk geworden dat de jihadistische opleving in Nederland niet los kan worden gezien van internationale ontwikkelingen als sektarische en etnische spanningen in het Midden-Oosten, de situatie in Syrië, het gemak waarmee het strijdtoneel bereikbaar is en de opkomst en het narratief van IS (met als hoogtepunt het uitroepen van het kalifaat). Het veelzijdige karakter van de Syriëgang (er zijn immers meerdere profielen, motieven, groeperingen waarbij aangesloten wordt en overkoepelende ideologische onderbouwingen)

impliceert dat niet iedere Syriëganger terug zal keren en dat niet iedere terugkeerder een bedreiging zal zijn. De factoren van belang hebben een dynamisch karakter, waarbij zich steeds weer nieuwe impulsen voordoen die de opleving van het jihadisme stimuleren. Zoals de NCTV aangeeft en eerdere gebeurtenissen aantonen, kan de dreiging in korte tijd toenemen onder invloed van actualiteiten, zoals gebeurtenissen in het strijdgebied, maatregelen, (gepercipieerde) verharding van het publieke debat of incidenten tegen moslims.⁵⁰

Kortom, achter de opleving van het jihadisme gaat een complex en dynamisch geheel van factoren op allerlei niveaus schuil, waarbij de (Nederlandse) jihadistische beweging heeft aangetoond over aanpassingsvermogen te beschikken. De assertiviteit en hernieuwde strategieën waarmee de jihadistische beweging overheidsoptreden omzeilt, continu wisselende reisroutes naar het strijdgebied en het effectief gebruik maken van internet en sociale media zijn hier slechts voorbeelden van. Vooralsnog blijft de stroom van foreign fighters richting Syrië en Irak, waar IS grote kracht aan ontleent en afhankelijk van is, onverminderd doorgaan. Niet alleen voedt deze stroom de geleerden van jihadistische strijdgroepering Jabhat al-Nusra en IS, ook vergroot het de kans op terugkeerders en daarmee de kans op aanslagen.

De dynamiek vereist een continue inspanning van veiligheidsdiensten en inlichtingenpersoneel in binnen- en buitenland om de dreiging van hernieuwde situaties te monitoren, analyseren en duiden. Zo kan de openlijke profilering van jihadisten op internet en sociale media inlichtingenpersoneel waardevolle informatie bieden als *input* voor een inlichtingenanalyse. Hierbij dient echter in ogenschouw te worden genomen dat veiligheidsbewuste Syriëgangers weinig openlijke ruchtbaarheid aan hun eventuele vijandige intenties ten aanzien van Nederlandse (militaire) belangen. In het licht van (internationale) incidenten blijkt het des te meer van belang dat militairen *operational security* in ogenschouw nemen, zoals bijvoorbeeld bij het reizen in uniform en het gebruik van sociale media. ■

⁴⁹ NCTV, 'Samenvatting Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland 34', Den Haag, november 2013.

⁵⁰ NCTV, 'Samenvatting Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland 38', april 2015.

Cash

Linda Polman

De Haïtiaanse regering profiteerde niet van de aardbevingshulp en Haïtiaanse aannemersbedrijven ook niet. Negentig procent van alle fondsen en wederopbouwcontracten werden uitbetaald aan de VN en internationale NGO's. Amerika, Haïti's grootste donor, betaalde van de fondsen die waren bestemd voor hulp aan Haïtiaanse slachtoffers een half miljard aan Amerikaanse legeronderdelen. Alleen het al drijvende houden van de *USS Carl Vinson* kostte een miljoen dollar per dag. Het vliegdekschip lag achttien dagen in de Haïtiaanse haven ondersteunende taken te doen. Ruim vijf jaar na de aardbeving vlooiën journalisten nog steeds geduldig door de bonnetjes van de duizenden organisaties die Haïti kwamen helpen. Tussen de facturen kwamen ze een stapeltje tegen van de *U.S. Coast Guard*: van het hulpgeld soupeerde die 3,6 miljoen dollar op voor helikopterreparaties en 11.352,50 voor lintjes en medailles. En ze kochten een frituurpan à 4462 dollar. De Amerikaanse marine diende een bon in van 194.000 dollar voor foto- en filmapparatuur, gekocht in een winkel in Manhattan. Een half miljoen dollar werd in de eerste weken na de ramp besteed aan hotelkamers. Niet in Haïti, maar in tropische *beach resorts* in buurland Dominicaanse Republiek en in het vijfsterrenhotel Mandarin Oriental in Washington, waar donoren en hun *implementing partners* met elkaar vergaderden.

De financiële verantwoording van het Amerikaanse Rode Kruis haalde onlangs de wereldpers. De organisatie collecteerde voor de aardbevingslachtoffers een half miljard dollar bij elkaar en zou daarmee 130.000 gedupeerden aan een nieuw huis hebben geholpen. Journalisten konden maar zes van die nieuwe huizen vinden. Ja nee ja, legde het Rode Kruis uit, het bouwen van nieuwe huizen was inderdaad nogal ingewikkeld gebleken en ze waren overgestapt op andere methodes om mensen aan onderdak te helpen. Huursubsidie bijvoorbeeld. In die methode zochten mensen zelf een

woonplek en dan konden ze bij het Rode Kruis om een bijdrage in de huurbetaling vragen. Dat was uiteindelijk de snelste en effectiefste manier gebleken om mensen te helpen. Onbedoeld heeft het Rode Kruis het weer eens bewezen: je moet slachtoffers niet met honderden dure hulporganisaties op- en afschepen, maar gewoon cash geven. Kijk naar het wonder van Baie de Sol. Een kwijnend Haïtiaans gehucht voor vissers en keuterboertjes. Over de jaren besteedden buitenlandse NGO's er 34 miljoen dollar, maar de mensen hadden nog steeds honger. Een jaar of wat geleden dropte een Colombiaans vliegtuigje er 4500 kg cocaïne op het strand. De Baie de Sollers wisten wat cocaïne was en ook dat het waardevol was, want Haïti is al decennia een overslagpunt voor Colombiaanse kartels. SUV's kwamen de drugs ophalen, maar de dorpelingen sprongen voor de wielen. *Bay pa nou*, riepen ze, geef ons ons deel. Ze gingen ervandoor met 2000 kilo coke en verdeelden die onder elkaar.

Ze hoefden niet naar afnemers te zoeken: die meldden zich vanzelf nadat het nieuws van de overval op de radio was geweest. Baie de Sol verpatste de buit ver beneden de waarde, maar hield er een geschatte 10 miljoen dollar aan over. Daarvan kochten de mensen tientallen motorfietsen, auto's en vrachtwagens, generatoren, nieuwe boten en buitenboordmotoren. Ze bouwden winkels en fatsoenlijke huizen en investeerden in school- en collegegeld voor hun kinderen. Vijftien dorpelingen kochten een plaats aan boord van een mensensmokkelscheepje naar Miami. Daar vonden ze werk, waardoor ze geld naar huis konden sturen, dat families investeerden in nog meer motorfietsen en schoolopleidingen.

Met één cash-injectie van 10 miljoen dollar hadden de sloebers van Baie de Sol in korte tijd meer gedaan om hun leven voor altijd beter te maken, dan buitenlandse NGO's gedurende vele jaren met hun 34 miljoen dollar en vergaderingen in Washington. En oh ja: frituurpannen. ■

Schrijftalent gezocht!

In deze Militaire Spectator is plaatsgemaakt voor twee gastcolumnns. A. Vergroesen gaat in op Integrated Logistic Support bij materieelprojecten, waaraan volgens hem geen concessies zouden moeten worden gedaan. Daarnaast schrijft P. de Vries over de rol van respect bij het optreden van de militair. Het is de zesde in een reeks columns van zijn hand die de komende tijd in de Militaire Spectator gepubliceerd worden. De redactie van de Militaire Spectator daagt ook andere lezers uit om een

gastcolumn te schrijven. Het thema is vrij, maar moet passen binnen de formule van het tijdschrift. De boodschap moet relevant zijn voor de lezers. Het moet gaan om een gefundeerde eigen mening, om een logisch opgebouwd betoog en de feiten moeten kloppen en verifieerbaar zijn. Een bijdrage mag maximaal duizend woorden tellen. U kunt uw gastcolumn sturen naar de bureauredactie (zie colofon) of aanbieden via de website. De redactie wacht uw bijdrage met belangstelling af.

De hoofdredacteur

Materieelprojecten en ILS: waar gaat het fout?

A.L. Vergroesen – Hoofd Sectie Systeem Management DMO/LVS

Defensie heeft het moeilijk. In de exploitatie begint het te knellen. Zo erg, dat zorgvuldig gereserveerde investeringsgelden nodig zijn om het in de exploitatie niet spaak te laten lopen. Uiteraard is het onmogelijk om dit fenomeen helemaal op het conto van het gebrek aan *Integrated Logistic Support* (ILS) te schuiven.¹ Maar wie herkent zich niet in de situatie waarin Defensie mooi nieuw materieel aan haar arsenaal toevoegt, maar waarvoor nog wel wat ‘restpuntjes’ zijn na aflevering van het eerste exemplaar?

Problematiek

Kunt u één project noemen in de afgelopen decennia – de kleur maakt niet uit – waarvan we achteraf kunnen zeggen: ‘Ja, voor dat wapensysteem was alle ondersteuning op orde’? Ik niet.

Wel ken ik een hele keur aan projecten waarbij op allerlei gebieden in de ondersteuning nog het nodige geregeld moest worden en wat neerkwam op de schouders van het ontvangende OPCO.²

Ik had ook kunnen vragen: ‘Kent u één project dat zonder (financiële) tegenvallers de instandhoudingsfase bereikt heeft?’ Want daar zit vaak het probleem. De reflex van Defensie bij tegenvallers in een project is om te beknibbelen op ILS. Hoofdzakelijk komt dit doordat daarmee niet geknaagd hoeft te worden aan de aantallen of aan de operationele eisen. En die gebrekkige ILS? Een beetje cynisch: ‘daar moeten we in de exploitatie dan maar creatief mee omgaan’. We accepteren dat het nieuwe materieel niet van meet af aan adequate ondersteuning heeft door problemen af te doen als ‘kinderziektes’ of ‘opstartproblemen’. Zo zetten we onszelf meteen op achterstand in de zo vurig gewenste materiële gereedheid (MG). En door vervolgens de defensiestafeisen aan dit nieuwe materieel fors terug te schroeven, komen belachelijk lage gereedheidspercentages in de AGCDS³ tot stand.

¹ Integrated Logistic Support is een beheersproces voor met name militaire technische systemen. Het is bedoeld om gedurende de gehele levensduur van systemen, van ontwerp tot afstoting, de ondersteuning te optimaliseren voor de gewenste beschikbaarheid tegen minimale kosten.

² Operationeel Commando.

³ AGCDS staat voor Aanwijzing Gereedstelling Commandant der Strijdkrachten (‘Wat verwacht de CDS van zijn ondercommandanten, van DMO en van CDC?’).

Is dit anno 2015 nog wel ‘verkoopbaar’? Zouden we ons, na decennia van geleerde lessen, niet moeten schamen dat we dit nog steeds niet in de hand hebben? Ondanks tientallen dure cursussen door onder meer ILS-goeroe James V. Jones *himself*. En ondanks het feit dat we elk verwervingstraject ‘volgens het boekje’ inclusief ILS starten. Vele landen om ons heen, Duitsland, het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk, maar ook ‘kleinere’ landen als Zweden en Oostenrijk, hebben dit veel beter voor elkaar. Er moet dus iets fundamenteel fout zitten in ons systeem.

Het begin

Vol goede moed komen de meest prachtige behoeftes op papier in de DMP-A fase.⁴ Hier klopt alles nog: aantallen en functionaliteiten. Over ILS zwijgt het DMP-A. Misschien terecht, ‘want de defensiestaf moet zich beperken tot een functionele behoefte...’ Wel praat het DMP-A over *Life Cycle Costs* (LCC) in termen van ‘...beheersing van LCC...’ En ook lezen we dat een groot deel van de exploitatiekosten bepaald wordt tijdens het ontwerp. En een extra investering die zich terugverdient in de exploitatiefase? Dat is bespreekbaar. Maar dit alles focust op slechts één aspect: de centen van het Defensie Investeringsplan (DIP). Natuurlijk eist de defensiestaf wel een bepaalde gereedheid of beschikbaarheid van het nieuwe materieel. Maar eigenlijk ontstaat in dit stadium al te veel vrijheid. Want als ILS niet expliciet en onlosmakelijk onderdeel is van de behoefte van de defensiestaf, dan is de projectleider hierin dus helemaal vrij. Zo heeft James Jones het ons niet geleerd. Al in de jaren ’80 van de vorige eeuw trok hij de wereld over met een verhaal van grote eenvoud: ILS is simpel, logisch, levert heel veel beschikbaarheid en kost helemaal geen geld! Althans, als je over de hele levenscyclus heen kijkt. De kosten gaan wel voor de baten uit.

Het vervolg

Zodra het DMP-A akkoord is, gaat de projectleider aan de slag met te weinig geld voor een zeer ambitieuze behoefte. En ILS? Dat is helemaal aan de projectleider. Het maakt deel uit van ieder project, maar altijd als ‘draaiknop’. Want ook al weten we wel dat zo’n 80 procent van

alle exploitatiekosten bepaald worden tijdens het ontwerp, de kortetermijn-budgetperikelen winnen het toch altijd van de lange termijn. Jammer, want goede ILS maakt exploitatiekosten laag en voorspelbaar. Daarnaast voorkomt ILS het ‘over de muur’-principe (de waslijst met ILS-manco’s bij overdracht van de investeringsfase naar de gebruiksfase). ILS voorkomt ook een te lage materiële gereedheid die de Directie Aansturen Operationele Gereedheid noodzaakt tot een ‘diepteanalyse MG’.

Bespaar niet op ILS, maar lever liever prestaties of een systeem in

Tragiek

Feit is dat de projectleider, wanneer het (financieel) spannend wordt, sterk geneigd, zo niet gedwongen is, om in te leveren op die gebieden die niet direct ten koste gaan van het wensenlijstje van de defensiestaf. En dan kom je al gauw uit bij ILS. Die projectleider wordt toch vooral gestuurd op euro’s, niet op ILS-producten. Op ILS-gebied kun je meestal wel ‘een veer laten’ zonder dat je het DMP-A geweld aan doet. Als het aantal platforms of de prestaties maar op peil blijven. De verminderde ondersteuning wordt vervolgens iets van na de overdracht. Een soort tegoedbon, waarover projectleider en OPCO dan nog iets moeten afspreken. De lezer mag één keer raden wie de ontbrekende stukjes ILS moet gaan regelen...

Hoe dan wel?

Simpel: geen concessies aan ILS. Als er dan toch ingeleverd moet worden, lever dan prestaties in of een systeem. Als Defensie er minder geld voor over heeft, dan is het toch logisch dat het daarna ook minder kan? Dat is in elk geval veel logischer dan dat defensie met minder geld toch dezelfde prestaties en aantallen kan leveren! Juist dit laatste moedigt nog meer bezuinigingen aan. Daarnaast wordt het de hoogste tijd dat de exploitatiekosten, via LCC-rekenmodellen, invloed gaan krijgen op beslissingen in de projectfase van nieuw materieel. ■

⁴ DMP-A: Defensie Materieel Proces. In de A-fase komt de behoeftestelling tot stand. Het zogenoemde DMP-A document gaat naar de Tweede Kamer.

Respect

Brigade-generaal b.d. dr. P.H. de Vries

Samenwerking is een wezenskenmerk van militair optreden. De samenwerking betreft natuurlijk allereerst de primaire groep waar de militair lid van is. Kameraadschap is de vrucht van die nauwe samenwerking. Maar behalve samenwerking in dat horizontale vlak is ook verticale samenwerking noodzakelijk. Die verticale samenwerking betreft allereerst andere militairen: al die andere militairen maken deel uit van dezelfde 'stam'. Ze hebben allemaal een vergelijkbare opleiding doorlopen, hebben vergelijkbare ervaring en spreken een zelfde soort taal. Vanuit dat perspectief hebben die andere militairen recht op respect. Een goede militair zal andere militairen dan ook welwillend benaderen: hij betoont hen zijn respect! Net zoals anderen hem respecteren. Dat draagt bij aan het zelfrespect van de militair. Dat is belangrijk, want zelfrespect is goed voor het zelfver-

te voldoen. Respect kan ook formeel van aard zijn: je respecteert iemand vanwege zijn functie of rang. Respect als deugd is gebaseerd op de idee dat de ander je niet onverschillig kan zijn, al is het maar voor het behoud van je zelfrespect. Anderen respectvol tegemoet treden draagt bij aan het in stand houden van zelfrespect en dat is een voorwaarde voor goed handelen.

Vanuit een wijder perspectief is respect tonen niet alleen op andere militairen van toepassing, maar op alle andere mensen. Alleen al omdat het medemensen zijn, hebben ze recht op respect. En dat geldt dus ook voor burgers. Wat? Respect voor burgers? Jazeker en wel voor alle burgers, ook als zij zich ophouden op het gevechtveld. Zij zijn daar immers niet uit vrije wil: het gevechtveld is over hen heen gevallen. Hun eventuele weerstand tegen wat hen overkomt, is dan ook begrijpelijk, want niemand wil op een gevechtveld verdwaald raken. Maar zelfs degene die met opzet het gevechtveld betreedt, onze tegenstander, heeft recht op respect en wel om twee redenen. Ten eerste is er een principiële reden: ook de tegenstander is een mens en je medemens behandelen met respect. Dat hoeft je niet te weerhouden de tegenstander in een gevecht te doden, maar het moet je er wel van weerhouden over zijn lijk te urineren! De tweede reden is praktisch: als je de vijand niet respecteert, zal je hem maar al te gauw onderschatten en dat is voor een militair niet handig.

Kortom, respect is een veelomvattende deugd. Je kunt daarin tekortschieten. Je toont geen respect, maar minachting. Die minachting kan in militair verband zijn gebaseerd op het blote feit dat iemand je formele militaire meerdere of

Respect bevordert zelfrespect en dat bevordert het deugzaam handelen van de militair

trouwen en dat zelfvertrouwen geeft richting aan het handelen van de militair. Een stevig zelfrespect bevordert deugzaam handelen. Ook de verticale samenwerking wordt daardoor bevorderd.

Dat respect kan verschillende vormen krijgen. Militairen die ergens in uitblinken, worden vaak alleen al daarom met bijzonder respect begroet. Vaak zijn die uitblinkers een soort rolmodel en je streeft ernaar aan hetzelfde beeld

mindere is. Het kan te maken hebben met echte of vermeende grieven en ook echte of veronderstelde incompetentie. Minachting voor militaire minderen kan ontaarden in autoritair en zelfs kwetsend gedrag. Minachting jegens meerderen kan leiden tot lijdzaam verzet, of zelfs sabotage, uiteindelijk kan – zoals indertijd in het Amerikaanse leger in Vietnam – zelfs *fragging* plaatsvinden, het plegen van aanslagen op superieuren. Maar in militair verband komt ook het omgekeerde voor, te weten dweepzucht: alles wat de ander doet is wel gedaan. Dit gedrag wordt ook wel plastisch ‘bruinwerken’ genoemd. Maar het kan ook de vorm aannemen van populair gedrag, gebaseerd op de verkeerde veronderstelling dat overdreven aardig zijn vanzelf zal leiden tot respect. Echt respect in een militaire, hiërarchische context wordt allereerst getoond vanwege de functionele positie die iemand bekleedt, ten tweede vanwege het onberispelijk gedrag van de ander en ten derde op basis van een gezond zelfrespect.

In relatie tot burgers kan een gebrek aan respect ertoe leiden dat hun aanwezigheid wordt gezien als een belemmering voor het eigen handelen. ‘Wat doen ze hier? Zien ze dan niet dat ze in de weg lopen? Laat ze oprotten! En anders helpen we ze wel een handje.’ Een stap verder en ze worden als potentiële of zelfs echte vijanden gezien: ‘Het zijn allemaal Taliban!’ Vanuit een dergelijk perspectief zullen hun belangen en dus ook hun rechten al gauw worden genegeerd, met als gevolg veel burgerslachtoffers. Het gevolg daarvan zal zijn dat de burgers zich afkeren van het militaire optreden, of erger: zich actief gaan verzetten. Ook in het geval van burgers zijn er dus principiële en praktische redenen hen met respect te bejegenen. Dat wil niet zeggen dat de aanwezigheid van burgers en bescherming van hun belangen altijd centraal moet staan. Militaire noodzaak kan ertoe leiden dat de belangen van burgers tijdelijk en plaatselijk ondergeschikt worden gemaakt aan het belang van een militaire operatie. Het is dan wel van belang dat deze afweging zorgvuldig plaatsvindt en burgers wordt uitgelegd wat er aan de hand was en eventuele schade wordt vergoed. Dan nog is het de vraag of de steun

van de bevolking kan worden behouden. Terwijl in moderne conflicten die steun van groot, zo niet doorslaggevend, belang is.

Kortom, ook respect is een belangrijke militaire deugd. Deze is primair gebaseerd op het besef de ander vooral te zien als een medemens. Dit vereist een goed evenwicht tussen enerzijds minachting en autoritair gedrag en anderzijds blinde dweepzucht en overdreven zorgzaamheid. Respect heeft niet alleen betrekking op andere militairen, zowel meerderen als minderen, maar ook op burgers. Zelfs de vijand heeft recht op ons respect, vooral als hij eenmaal in onze handen is gevallen.

Zelfs de vijand heeft recht op ons respect, vooral als hij eenmaal in onze handen is gevallen

De deugd van respect heeft twee belangrijke facetten. Ten eerste draagt respect voor anderen bij aan het zelfrespect. Een gezond zelfrespect is essentieel voor het goed functioneren van een militair. Ten tweede draagt een respectvol optreden bij aan het draagvlak voor de militair. Dat draagvlak betreft zijn medemilitairen met wie hij samenwerkt, de burgers die hij op het gevechtsveld en daarbuiten ontmoet en de vijand waartegen hij het gewapenderhand opneemt. Een goede militair kan niet zonder de deugd van respect. ■

Blas de Lezo

*Dr. M.F.J. Houben – luitenant-kolonel der mariniers**

Het gezegde dat de overwinnaars de geschiedenis schrijven gaat niet altijd op. Op het plein voor het Castillo San Felipe de Barajas, het fort van Cartagena de Indias in Colombia, staat het beeld van een vergeten en onwaarschijnlijke held: de Spaanse admiraal Blas de Lezo. Vergeten hoewel hij met een handvol Spanjaarden de *Royal Navy* de pijnlijkste nederlaag uit haar bestaan bezorgde. Onwaarschijnlijk omdat Blas in de loop van zijn actieve leven steeds minder ledematen overhield: hij verloor een arm, een been en een oog voordat hij de strijd moest voeren die hem een plek in de geschiedenisboeken opleverde. De kans is klein dat u ooit van Blas de Lezo en de slag om Cartagena heeft gehoord, maar het verhaal van de man die gewoon niet van ophouden wist, is het vertellen meer dan waard.

Een been, een oog en een arm

Blas de Lezo werd aan het einde van zijn leven ook wel de *medio hombre* (de halve man) genoemd. Hij verloor zijn linkerbeen in de slag bij Malaga (1704), waar de Frans-Spaanse vloot de gecombineerde Britse-Nederlandse vloot aanviel nadat deze Gibraltar had veroverd. Blas diende als vijftienjarige aan boord van een Frans schip. Nadat een kanonschot zijn been had verbrijzeld, liet Blas zijn been afzetten, zonder verdoving en zonder een zucht te slaken, zo gaat de legende. Blas verloor een oog in de slag om Toulon (1707), toen een Frans-Spaanse vloot de haven van Toulon moest verdedigen tegen de gecombineerde legers van Oostenrijk, de Republiek der Nederlanden, Savoie en Groot-Brittannië. Het resultaat van die confrontatie

was dat Frankrijk weliswaar de controle over Toulon behield, maar dat de Franse commandant, op bevel van Lodewijk de Veertiende, preventief een squadron schepen (46 rompen) moest laten zinken met de bedoeling ze later weer naar boven te halen, uit vrees dat de Engelsen ze anders zouden vernietigen. Vijftien schepen bleken bij die actie onherstelbaar te zijn beschadigd en konden niet worden gered. In 1713 en 1714 was Blas actief voor de kust van Spanje en verloor hij zijn rechterarm in het beleg om Barcelona. Dat beleg bleek een keerpunt in de geschiedenis van de stad. Het graf van de mannen en vrouwen die hun leven voor Barcelona gaven is nu een plein geworden, het Fossar de les Moreres. Hier komen de Catalanen op 11 september bijeen om de Diada, de nationale dag van Catalonië, te vieren.

De slag om Cartagena

In 1737 werd Blas, na verschillende omzwervingen over de Atlantische Oceaan en de Stille Zuidzee, benoemd als gouverneur van Cartagena de Indias in het Caribisch gebied. Cartagena was in die tijd, net zoals Havana op Cuba, een plek van groot strategisch belang. Zowel Cartagena als Havana waren versterkte steunpunten van waaruit de Spaanse Kroon de Amerika's en de Atlantische routes beheerste. Cartagena was in het bijzonder belangrijk omdat het de haven was van waaruit het Amerikaanse goud naar Spanje werd vervoerd. De Britten waren er om begrijpelijke redenen op gebrand Cartagena te veroveren om zo de Britse invloed in de Amerika's te vergroten. In de slag om Cartagena stonden de Britse admiraal Edward Vernon en de Spaanse admiraal Blas de Lezo tegenover elkaar. Vernon viel Cartagena driemaal aan met bombarde-

* Hier vindt u afwisselend een bijdrage van Frans Matser, publicist en dr. M.F.J. Houben, luitenant-kolonel der mariniers.

menten vanuit zee en amfibische landingen. In 1740-1741 bracht Vernon een enorme amfibische strijdmacht op de been voor de derde en finale aanval. Opmerkelijk is dat Vernon zoveel vertrouwen in de goede afloop van het gevecht had dat hij, voordat een enkel schot was gelost, een bericht naar de Engelse koning liet sturen dat hij de stad had ingenomen, wat zo'n euforie in Londen veroorzaakte dat maar liefst elf herdenkingsmedailles werden geslagen om een overwinning te vieren die er nooit zou zijn... Integendeel, de vloot van de Royal Navy werd gedecimeerd, verslagen en vernederd.

De derde keer dat Vernon Cartagena aanviel deed hij dat met 186 schepen en bijna 27.000 manschappen, onder wie enkele duizenden soldaten die in het Caribisch gebied geronseld waren en 4000 Amerikaanse rekruten onder leiding van Lawrence Washington, de oudere halfbroer van George Washington. De landings-eenheid bestond uit meer dan 10.000 soldaten onder leiding van generaal Thomas Wentworth. Blas kon hier slechts 3000 manschappen, 600 Indiase boogschutters en de bemanningen van zes Spaanse oorlogsschepen tegenover stellen. In zijn voordeel waren echter een formidabel fort en de ervaring van 22 eerdere veldslagen.

Op de avond van 19 april 1741 begon de aanval en – zoals zo vaak gebruikelijk – was het een samenloop van omstandigheden die de catastrofe voor de Britten veroorzaakte.

Admiraal Vernon en generaal Wentworth maakten constant ruzie en konden het nauwelijks eens worden over het plan voor de aanval. Strijdpunt bijvoorbeeld was de plek waar het leger zou moeten landen. Toen de landingsmacht dan eindelijk aanviel, bezweken de soldaten bijna onder het gewicht dat ze moesten meezeulen. Ze hadden namelijk ladders bij zich om over de muren van het fort te kunnen klimmen. De muren waren zo dik dat het slaan van een bres uitgesloten werd. De Spanjaarden, die zich op dit scenario hadden voorbereid, hadden voor de muren diepe sleuven gegraven waardoor de ladders tekort bleken en de Britse soldaten niet de bovenkant van de muur konden bereiken. Vervolgens werden de Britten met gericht musketvuur vastgepind.

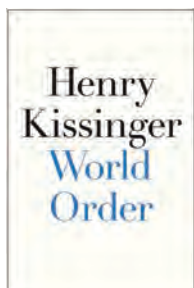
De Spanjaarden, die merkten dat de kansen keerden, voerden bij zonsopkomst een aanval uit met opgestoken bajonet, wat in een zo'n groot aantal Britse gewonden resulteerde dat de overlevende soldaten zich begonnen terug te trekken en de veiligheid van hun schepen opzochten. Maar ook hierop was Blas voorbereid, want door enkele van de Spaanse oorlogsschepen te laten zinken sloot hij de haven af, waardoor een nieuwe aanval van de Britse landingsmacht onmogelijk werd gemaakt. De Britten besloten vervolgens om vanaf zee het

El medio hombre heeft zich aan de vergetelheid ontrukkt en nu ook zijn plaats in de geschiedenisboeken veroverd

beleg van Cartagena voort te zetten. De combinatie van een gebrek aan voorraden en een epidemie van gele koorts, tyfus, scheurbuik en dysenterie zorgde echter voor een schier oneindige stroom aan problemen en resulteerde in een verdere slachting onder de Britse soldaten. Na een maand op zee kon de Britse bevelhebber niet anders dan zich terugtrekken naar Jamaica en bleef Cartagena voor de Spaanse Kroon behouden.

Blas werd vergeten, Vernon werd de held

De opmerkelijke staart van dit verhaal is dat admiraal Vernon naar het oude Albion terugkeerde en als een held werd ontvangen. Hij kreeg zelfs een marmeren monument in Westminster Abbey met een inscriptie waarin hij wordt geprezen voor de overwinning in Cartagena ('He subdued Chagre, and at Carthagenia conquered as far as naval forces could carry victory'). Blas op zijn beurt overleed vier maanden na de fameuze slag om Cartagena en werd vergeten. De laatste jaren lijkt hij zich echter aan de vergetelheid te ontrukken. Het Museo Naval in Madrid heeft vorig jaar een tentoonstelling aan hem gewijd en er is inmiddels een standbeeld in het Plaza de Colón opgericht om deze grootste van alle Spaanse admirals een ereplaats in de Spaanse geschiedenis te geven. ■

World Order

Reflections on the Character of Nations and the Course of History
Door Henry Kissinger
New York (Allen Lane/Penguin Press) 2014
432 blz.
ISBN 9780143127710
€ 18,-

'Success (...) will require an approach that respects both the multifariousness of the human condition and the ingrained human quest for freedom. Order in this sense must be cultivated; it cannot be imposed.' Met intellect, realisme en pragmatisme doorgrondt de 91-jarige Henry Kissinger de huidige en toekomstige wereldorde. Zijn boek *World Order* leest vlot en als een synthese van zijn 'realpolitieke' werk. Hij gaat verder dan Huntington of Mearsheimer: 'In our time the quest for world order will require relating the perceptions of societies whose realities have largely been self-contained', schrijft Kissinger. Cultuur, identiteit en civilisatie zijn geen onneembare vestingen, maar juist verrijkingen die het geheel sterker maken, mits je er natuurlijk voor open staat en, in Kissingers perceptie, de regie kunt houden. Idealisme met bijhorende normen en waarden is belangrijk, realistische perspectieven fundamenteel. Kissinger overtuigt echter vooral westerlingen: 'Moral prescriptions without concern for equilibrium (...) tend toward either crusades or an impotent policy tempting challenge'.

Balance of power-denken

Europese geschiedenis, een pluralistisch natiestatsysteem en een

gecultiveerd *balance of power*-denken nemen een prominente plaats in bij Kissinger. Hij observeert: 'Order was established by their internal governance, not through equilibrium among states: strong when the central authority was cohesive, more haphazard under weaker rulers'. Kissinger sluit zijn ogen niet voor andere systemen, waarbij hij – bijna onvermijdelijk – veel aandacht besteedt aan het Chinese en Iraanse denken, hun wezenlijk andere concepties van het wereldsysteem en de opborrelende spanningen met bijhorende wapenwedloop in Azië: 'A region where nearly every country considers itself to be 'rising', driving disagreement to the edge of confrontation'. Daarnaast staat hij stil bij de politieke islam. Hij besteedt aandacht aan het huidige Sunni-Shia schisma, het ontstaan van seculiere staten en de bedreigingen van 'transnational political islam'. In het verlengde waarschuwt hij: 'Europe turns inward just as the quest for a world order it significantly designed faces a fraught juncture whose outcome could engulf any region that fails to shape it. Europe thus finds itself suspended between a past it seeks to overcome and a future it has not yet defined'. Kissinger is overtuigd van de functionaliteit van het Westfaalse statensysteem en het belang van een zeker

(regionaal) machts-evenwicht, die terughoudendheid afdwingen indien staten dit evenwicht verstoren. Een grondige revisie is echter nodig, concludeert hij. De regionale verschillen zijn zo groot dat het balance of power-systeem niet langer op het regionale, maar op het niveau van de wereldorde dient te worden toegepast. Het is een wat academische observatie. Enerzijds is de Westfaalse orde een typisch realistische en westerse, met dito organisaties die dit cultiveren. Anderzijds komen de grootste bedreigingen waarschijnlijk niet meer van staten, maar van anarchistische omstandigheden en ideologieën, overigens zonder in Armageddon-achtige theorieën te willen vervallen. Globalisering, complexe interdependentie, intensere verschillen tussen arm en rijk en de wereldwijde diepe penetratie van vluchtige media zijn hierbij katalysatoren. Kissinger worstelt er mee en introduceert in zijn bespreking van 'Multiplicity of Asia' en 'Asian Order' een soort 'adaptive cultural thesis', maar hoe dergelijke katalysatoren onder controle te houden is lastig. In het verlengde gaat hij een diepgaande discussie uit de weg over de toekomst van de natiestaat: blijft de staat de basis voor de wereldorde?

World Order is verplichte kost in een tijd waarin het ontbreken van wereldorde steeds vaker karakteristiek is. Binnen Defensie is het debat van *Future Force* actueel, maar in ons veiligheidsbeleid zijn we gebaat met een intense discussie over *Future Strategy*: wat willen we voorkomen en wat willen we bereiken?

Dr. drs. A.J.E. Wagemaker MA, kolonel der mariniers

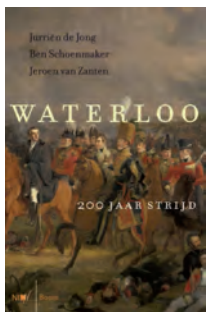
SIGNALERINGEN

Sudden Justice

America's Secret Drone Wars
Door Chris Woods
Londen (Hurst) 2015
416 blz.
ISBN 9780190202590
€ 27,-

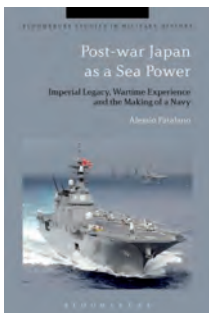
De onderzoeksjournalist Chris Woods analyseert in *Sudden Justice* hoe de gewapende UAV voor een technologische revolutie in de asymmetrische oorlogvoering heeft gezorgd. De VS heeft de aanvallen met deze wapens, die nog geen maand na 9/11 begonnen, de afgelopen jaren sterk uitgebreid in landen als Pakistan, Jemen, Somalië, Irak en Syrië. Volgens Woods zijn zulke *targeted killings* intussen de dominante Amerikaanse manier van oorlogvoeren geworden. Woods kijkt naar de technische en ethische vraagstukken rond *drone warfare*, maar ook naar de proliferatie van deze wapens, die in de toekomst ook gebruikt zouden kunnen gaan worden door terreurgroepen of kwaadwillende landen.

Waterloo

200 jaar strijd
Door Jurriën de Jong, Ben Schoenmaker en
Jeroen van Zanten
Amsterdam (Uitgeverij Boom) 2015
328 blz.
ISBN 9789089534743
€ 19,90

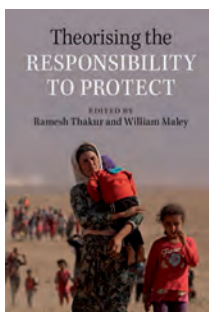
Het Nederlands-Belgische militaire optreden bij Quatre Bras, op 16 juni 1815, was cruciaal voor de overwinning op Napoleon, maar is in de geschiedschrijving onterecht naar de achtergrond gedrukt. Zo valt te lezen in het boek *Waterloo. 200 jaar strijd* van Jurriën de Jong, Ben Schoenmaker en Jeroen van Zanten. Napoleon werd twee dagen later bij Waterloo definitief verslagen door de Britten onder leiding van de hertog van Wellington. De Engelsen profiteerden daarbij sterk van de eerdere Nederlands-Belgische acties en kregen het meeste krediet voor de historische zege. Mede daardoor is in België en Nederland de aandacht voor de slag bij Waterloo uiteindelijk veel geringer geweest.

Post-war Japan as a Sea Power

Imperial Legacy, Wartime Experience and the Making
of a Navy
Door Alessio Patalano
Londen (Bloomsbury Publishing) 2015
272 blz.
ISBN 9781472522320
€ 88,-

In *Post-war Japan as a Sea Power* onderzoekt Alessio Patalano aan de hand van recent vrijgekomen Japans archiefmateriaal en interviews de ontwikkeling van de Japanse marine na de Tweede Wereldoorlog. Hij plaatst de geavanceerde *Japanese Maritime Self-Defence Force* in een breed kader door verder te kijken dan alleen de traditionele benadering van de Japanse alliantie met de VS. Patalano, verbonden aan het Department of War Studies van King's College London, kijkt welke facetten uit de keizerlijke marine na de oorlog hebben doorgewerkt en beschrijft tevens hoe de marine zich de afgelopen decennia steeds heeft aangepast aan de veranderende veiligheidsomstandigheden in Oost-Azië.

Theorising the Responsibility to Protect

Door Ramesh Thakur en William Maley (red.)
Cambridge (Cambridge University Press) 2015
242 blz.
ISBN 9781107621947
€ 31,-

Het afgelopen decennium is het principe van *Responsibility to Protect* steeds vaker aan de orde gesteld in discussies over de verantwoordelijkheid van staten om in te grijpen in landen waar groepen mensen het slachtoffer zijn of dreigen te worden van grootschalige wreedheden. Maar waar komt het principe eigenlijk vandaan en hoe past het in de internationale politieke theorie? Die vraag staat centraal in de bundel *Theorising the Responsibility to Protect*. Aan de orde komen aspecten als legitimiteit, morele verantwoordelijkheid, het internationale recht, de bescherming van vluchtelingen, de rol van de Verenigde Naties en militaire interventie en de rechtvaardige oorlog.

KY
96-32

31

42